

Σχόλιο για τη Μακεδονία, το NATO & την Ταυτότητα

Yavor Tarinski

Δυστυχώς για τους εθνικιστές, η Μακεδονία δεν είναι και δεν μπορεί να είναι μόνο μία! Στις λαϊκές κουλτούρες των Βούλγαρων και των Μακεδόνων η Μακεδονία υπάρχει με έντονο τρόπο· στα λαϊκά και δημοτικά τραγούδια, στα ποιήματα και στη δημόσια ιστορία (δεν έχω ακούσει και πολλά ελληνικά λαϊκά ή δημοτικά τραγούδια για τη Μακεδονία, πέρα από το γνωστό και ιστορικά πρόσφατο στρατιωτικό εμβατήριο «Μακεδονία ξακουστή», αλλά αυτό είναι άλλο θέμα). Και υπάρχει με έναν **μη-επεκτατικό τρόπο** (πέρα από τους Σλάβους εθνικιστές εννοείται).

Η μακεδονική, δηλαδή, μια λαϊκή ταυτότητα για τους Σλάβους, δεν έχει καμιά σχέση με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό. Απευθύνεται σε διαφορετική χρονικότητα και χωρικότητα, αλλά δεν παύει να υπάρχει ως μια ξεχωριστή ταυτότητα.

Είναι αναγκαίο οι Σλάβοι και οι Έλληνες να μοιραστούν τη μακεδονική ταυτότητα. Και ο τρόπος για να γίνει αυτό είναι μέσω διαλόγου ανάμεσα στους δυο λαούς που διεκδικούν τη μακεδονική ταυτότητα, όπως σε έναν βάθμο έχει γίνει σε ανάλογες περιπτώσεις στη Δυτική Ευρώπη, και όχι μέσω ενός εσωτερικού, εσωστρεφούς και εθνικιστικού ρομαντισμού.

Όπως έγραψε η Κατερίνα Κολοζόβα στη Βαβυλωνία: “Είναι αναγκαίο να αποδεχτούν οι Μακεδόνες πως, στην πραγματικότητα, δεν υπάρχει μια παγιωμένη ουσία στα θέματα ταυτοτήτων και πως οι μόνες σταθερές είναι η δυναμική και η μετεξέλιξη” (το κείμενό της **εδώ**).

Στη Δυτική Ευρώπη, αλλά και αλλού, συχνά οι πληθυσμοί διαφορετικών κρατών μοιράζονται παρόμοιες – ή και τις ίδιες – ταυτότητες. Όχι πάντα με όμορφο τρόπο, κατά καιρούς υπάρχουν και ταραχές, αλλά παρ’όλα αυτά συμβαίνει. Εδώ στα Βαλκάνια,

λόγω της ιστορίας της περιοχής και την κυριαρχία του εθνικισμού εδώ και δεκαετίες, κάτι παρόμοιο δεν είχε συμβεί μέχρι σήμερα.

Είναι πρωτόγνωρο για την περιοχή μας το ζήτημα της ταυτότητας να συνδιαμορφώνεται σε διεθνές επίπεδο, ανάμεσα σε δυο ή και περισσότερες χώρες. Ναι μεν, η παρούσα συμφωνία των Πρεσπών συνάπτεται ανάμεσα σε δυο έθνη-κράτη, και δεν συνδιαμορφώνεται "από τα κάτω", αλλά καταφέρνει να μεταθέσει τη διαμόρφωση της ταυτότητας μακριά από τον ρομαντικό εθνικισμό. Κάτι που είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τα Βαλκάνια.

Όσον αφορά αυτούς που απορρίπτουν τη σημερινή συμφωνία λόγω της «νατοϊκοποίησης» της Δημοκρατίας της Μακεδονίας, πρέπει να τους ενημερώσουμε για τα εξής:

Η χώρα αυτή συνεργάζεται με τις δυνάμεις του NATO ήδη από τη δεκαετία του '90!!! Η Δημοκρατία της Μακεδονίας εντάχθηκε το 1995 στο Partnership for Peace (πρόγραμμα του NATO). Συμμετείχε στη νατοϊκή επέμβαση στη Γιουγκοσλαβία το 1999. Στο Αφγανιστάν, επίσης, είχε συμμετάσχει με στρατεύματα την περίοδο 2002-2014. Από τότε μέχρι σήμερα, συνεχίζει να παραχωρεί το έδαφός της στα στρατεύματα του KFOR. Όλα αυτά υπάρχουν στην επίσημη ιστοσελίδα του NATO.

Η ένταξη της γειτονικής χώρας στο NATO είχε ήδη ξεκινήσει, πολλά χρόνια πριν τη σημερινή συμφωνία. Και αργά ή γρήγορα, με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, θα ενταχθεί πλήρως και επίσημα στο NATO με ή χωρίς τη συμφωνία της Ελλάδας. Έτσι, η απόρριψη της συμφωνίας των Πρεσπών λόγω «νατοϊκοποίησης» δεν είναι τίποτα άλλο παρά αριστερίστικες σαχλαμάρες πίσω από τις οποίες κρύβεται ο εθνικισμός.

Είναι δύσκολο να πει κανείς αν η παρούσα συμφωνία θα βάλει οριστικό τέλος στο μακεδονικό ζήτημα. Είναι σίγουρα όμως ένα σημαντικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση. Για αυτόν τον λόγο κανένας αντιεθνικιστής δεν μπορεί να στέκεται εναντίον της συμφωνίας, όσο κριτικός κι αν θέλει να είναι απέναντί της. Και

σίγουρα όχι λόγω ενός φθηνού αντιιμπεριαλισμού, σαν αυτόν με τον οποίο ο “κόκκινος φασίστας” Μιλόσεβιτς τάιζε την Αριστερά παγκοσμίως...

Με αφορμή τη Σύλληψη για Αντιφασιστικό Γκραφίτι στο Σοβιετικό Μνημείο της Σόφιας

Yavor Tarinski

Το περασμένο Σαββατοκύριακο, 16 και 17 Νοέμβρη, έλαβε χώρα η εθνικιστική μάζωξη, με τον τίτλο «Κίνημα για την Ευρώπη των Εθνών και της Ελευθερίας – ένα νέο μοντέλο για τους Ευρωπαίους πολίτες» στην πρωτεύουσα της Βουλγαρίας, τη Σόφια.

Τη διοργάνωση ανέλαβε ένα από τα ακροδεξιά κόμματα της Βουλγαρίας *Volga* (θέληση), με 20 εκπροσώπους από 5 ευρωπαϊκές χώρες. Ανάμεσά τους η αρχηγός του γαλλικού «Εθνικού Μετώπου» - Μαρίν Λεπέν, ο Βέλγος ακροδεξιός πολιτικός Γκέρολφ Άννεμανς (μέλος του Ευρωκοινοβουλίου), εκπρόσωποι της Λέγκας του Βορρά από την Ιταλία, από το «Κόμμα της Ελευθερίας» στην Αυστρία και πολλοί άλλοι. Στόχος αυτής της εθνικιστικής μάζωξης ήταν η δημιουργία μιας κοινής ακροδεξιάς στρατηγικής για τις επερχόμενες ευρωεκλογές του 2019.

Το βράδυ της 15^{ης} Νοεμβρίου, ένας 22χρονος φοιτητής, με καθαρό ποινικό μητρώο, συνελήφθη ενώ έγραφε με σπρέυ **«Οι πρόσφυγες είναι ευπρόσδεκτοι, έξω η Λεπέν»** στο μνημείο του Σοβιετικού Στρατού στο κέντρο της πόλης.

Η συγκεκριμένη κίνηση προφανώς ήταν μια μορφή αντιφασιστικού ακτιβισμού και δημόσιας παρέμβασης ενάντια στην επίσκεψη της

ακροδεξιάς Λεπέν.

Η αστυνομία τον συνέλαβε και τον είχε υπό κράτηση, όχι για τις προβλεπόμενες 24 ώρες (πράγμα που είναι συνηθισμένο για πλημμελήματα, όπως τα γκραφίτι) αλλά για 72 ώρες. Επιπλέον, ο φοιτητής 'φορτώθηκε' με τις κατηγορίες του «χουλιγκανισμού με ακραίο κυνισμό και θράσος», μία κατηγορία που συνήθως αποδίδεται σε περιπτώσεις όπου υπάρχει επίθεση προς ένστολους αστυνομικούς και μπορεί να οδηγήσει μέχρι και σε 5 χρόνια φυλάκισης. Ενώ αναμένεται η δίκη, το ζήτημα έχει ήδη λάβει αρκετά μεγάλες διαστάσεις και ο ίδιος έχει δεχτεί αρκετή στήριξη για τη δράση του και την πολιτική του στάση.

Το Μνημείο του Σοβιετικού Στρατού και η Ρώσικη Επιρροή

Με μια πρώτη ματιά, οι βαριές αυτές κατηγορίες ενάντια σε κάποιον νέο που απλώς έκανε ένα γκραφίτι φαντάζουν ιδιαίτερα αυστηρές, ειδικά αν σκεφτούμε πως οι οργανισμοί ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχουν αποφανθεί πως η Σόφια είναι η ευρωπαϊκή πρωτεύουσα με τις περισσότερες σβάστικες στους τοίχους, ωστόσο θα πρέπει να λάβουμε υπόψιν αρκετές πτυχές της βουλγάρικης καθημερινότητας (και της Ανατολικής Ευρώπης συνολικότερα) στην προκειμένη περίπτωση.

Το μνημείο του Σοβιετικού Στρατού (όπως όλα τα μνημεία από την σοβιετική εποχή ως έναν βαθμό) έχει βρεθεί, εδώ και τουλάχιστον μια δεκαετία, στη μέση μιας διαμάχης μεταξύ δύο μπλοκ, των δυτικόφιλων και των ρωσόφιλων. Αποτελεί, επίσης, το μνημείο πάνω στο οποίο έχουν γίνει κατά καιρούς καλλιτεχνικές παρεμβάσεις με αφορμή διάφορα πολιτικά ζητήματα.

Μερικές από τις σημαντικότερες παρεμβάσεις που έχουν γίνει, μεταξύ άλλων, στο μνημείο του Σοβιετικού Στρατού είναι:

Στις **17 Ιουνίου του 2011**, τα αγάλματα, που αποτελούν κομμάτι του μνημείου του Σοβιετικού Στρατού, «μετατράπηκαν» σε χαρακτήρες της Αμερικάνικης ποπ κουλτούρας, ως μια κριτική στην εντεινόμενη δυτικοποίηση της χώρας. Συνοδεύτηκαν από ένα σύνθημα που έγραφε «Συμβαδίζοντας με την εποχή».

Στις **17 Αυγούστου του 2012**, ακόμη μια παρέμβαση έλαβε χώρα, αυτή τη φορά στηρίζοντας τις Pussy Riot.

Στις **21 Αυγούστου του 2013**, το μνημείο του Σοβιετικού Στρατού ζωγραφίστηκε και πάλι, αυτή τη φορά ροζ, γράφοντας στα τσέχικα «Η Βουλγαρία ζητάει συγγνώμη», αναφορικά με τη συμμετοχή των βουλγάρικων ένοπλων δυνάμεων στην καταστολή της «Άνοιξης της Πράγας» στην Τσεχοσλοβακία το '68.

Πέρα από αυτά, το συγκεκριμένο μνημείο συνεχίζει να παράγει συγκρούσεις στη χώρα. Κατά καιρούς, διοργανώνονται διαμαρτυρίες από δεξιές και συντηρητικές ομαδοποιήσεις που ζητούν την κατεδάφιση του μνημείου, ως μία συμβολική πράξη απεμπλοκής της χώρας από το σοβιετικό παρελθόν της, οι οποίες φυσικά λαμβάνουν ως απάντηση άλλες διαμαρτυρίες προάσπισης του μνημείου, αυτή τη φορά οργανωμένες από ομάδες ρώσικης επιρροής. Γι' αυτόν τον λόγο, η Ρωσία ασκεί εντεινόμενη πίεση στις δημοτικές αρχές να λάβουν ιδιαίτερα σκληρά μέτρα ενάντια σε εκείνους που τολμούν να «βεβηλώσουν» αυτό το σύμβολο της ρώσικης επιρροής στη χώρα.

Εξαιτίας αυτής της πίεσης, από τον περασμένο Οκτώβρη, η αστυνομία έλαβε επιπλέον μέτρα για την προστασία του μνημείου. Προστέθηκαν περισσότερες κάμερες και τοποθετήθηκαν επιπλέον αστυνομικοί, ένστολοι και με πολιτικά ρούχα, για τη φύλαξή του.

Η Βουλγαρία, αν και μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (όπως τα

περισσότερα πρώην σοσιαλιστικά κράτη της Ανατολικής Ευρώπης), συνεχίζει να επηρεάζεται αρκετά από την πολιτική της Ρωσίας. Η χώρα συνεχίζει να βρίσκεται σε καθεστώς ρωσικής εξάρτησης, καθώς η τελευταία είναι ο μοναδικός προμηθευτής φυσικού αερίου και έχει και έλεγχο του μόνου διυλιστηρίου πετρελαίου στη χώρα.

Περαιτέρω συζητήσεις μεταξύ των 2 χωρών συνεχίζουν με σκοπό την αναβίωση του πυρηνικού εργοστασίου της Βουλγαρίας, το Belene, το οποίο είχε κλείσει μετά από πιέσεις της Ε.Ε. αλλά και από το μαζικό αντιπυρηνικό-οικολογικό κίνημα.

Ακροδεξιά και Ρωσία

Τα τελευταία χρόνια η ακροδεξιά στη Βουλγαρία και στην Ευρώπη, έχει ξεκινήσει να εκφράζεται θετικά ως προς τη Ρωσία, λόγω της αναζήτησης τους για μια γεωπολιτική έκφραση του συντηρητισμού και του ολοκληρωτισμού. Η ίδια η Λε Πεν, κατά τη διάρκεια της διαμονής της στη Σόφια, διακήρυξε πως οι χώρες της Ε.Ε. πρέπει να αναζητήσουν ισχυρότερους δεσμούς με τη Ρωσία, ενώ η τελευταία έχει εμφανιστεί παραπάνω από πρόθυμη να εκμεταλλευτεί αυτό το φλερτ με τους Ευρωπαίους εθνικιστές ώστε

να δυναμώσει την επιρροή της στους πρώην σοσιαλιστικούς δορυφόρους της.

Στη Βουλγαρία, οι φασίστες από κοινού με τους «ορθόδοξους» κομμουνιστές συμφωνούν στις ίδιες αντι-μεταναστευτικές πολιτικές και έχουν εκφράσει παρόμοιες εθνικιστικές θέσεις. Οι γεωπολιτικές προτιμήσεις εδώ και αρκετά χρόνια έχουν αποτελέσει έδαφος συνάντησης μεταξύ των φασιστών και των «ορθόδοξων» κομμουνιστών και τους έχουν τοποθετήσει πολλές φορές, όπως αυτή, ενάντια στη δράση αντιεξουσιαστών και αντιφαστιστών.

Η Πέτια Παλικρούσεβα, δημοσιογράφος και μέλος του κόμματος «Ένωση Κομμουνιστών Βουλγαρίας» και του κινήματος «Τσε Γκεβάρα», δήλωσε σε άρθρο της την αποστροφή της για τον 22χρονο αντιφασίστα φοιτητή, χαρακτηρίζοντας τον μάλιστα ως έναν μισθοφόρο των αμερικάνικων μυστικών υπηρεσιών, ενώ στήριξε τη στάση της Λε Πεν λόγω του αντι- Ε.Ε. και ρωσόφιλου λόγου της.

Η κυρίαρχη ακροδεξιά ρητορική στη Βουλγαρία (τα ακροδεξιά κόμματα έχουν, κατά κάποιο τρόπο, συμμετάσχει σε όλους τους κυβερνητικούς συνασπισμούς τα τελευταία 10 χρόνια) προσπαθεί να ποινικοποιήσει την αντι-εθνικιστική και αντιεξουσιαστική δράση με έναν τρόπο ο οποίος θυμίζει αμυδρά την εποχή πριν το '89: ακτιβιστές στοχοποιούνται από την αστυνομία και από παρακρατικούς μπράβους οι οποίοι είναι πλέον ντυμένοι στα καφέ (και όχι στα κόκκινα) και που φυσικά απολαμβάνουν πλήρη ασυλία από την αστυνομία.

Η Βουλγαρία παραμένει ως μια από τις χώρες της Ε.Ε. με τη λιγότερη ελευθερία λόγου, ενώ την ίδια στιγμή το εθνικιστικό και φασιστικό παραλήρημα είναι παραπάνω από εμφανές, όπως μαρτυρούν και οι σβάστικες που έχουν γεμίσει τους τοίχους των πόλεων.

Παρά την πίεση όμως που δέχονται και από τη Δεξιά αλλά και από την Αριστερά, οι αντιφασίστες και οι αντιεξουσιαστές

συνεχίζουν να υπάρχουν και να παρεμβαίνουν στον δημόσιο λόγο και χώρο: υπάρχει πλέον μια παράδοση ελεύθερων κοινωνικών χώρων στη χώρα, δράσεις αλληλεγγύης σε πρόσφυγες/μετανάστες και αστεγούς γίνονται πιο συχνά από πριν, ενώ την ίδια στιγμή αντι-συστημικές και αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες όπως οι ανοιχτές και μαζικές συνελεύσεις έχουν ξεκινήσει να γίνονται δεκτές και να στηρίζονται από ένα ολοένα και μεγαλύτερο τμήμα της κοινωνίας κατά τη διάρκεια κινητοποιήσεων και ξεσηκωμών.

Την περασμένη εβδομάδα, η ακροδεξιά δέχτηκε ένα ισχυρό χτύπημα, ο Βαλέρι Σιμεόνοφ, από τον φασιστικό σχηματισμό «Ενωμένοι Πατριώτες», μέλος του συνασπισμού που κυβερνά τη χώρα, αναγκάστηκε να παραιτηθεί από τη θέση του αναπληρωτή πρωθυπουργού, έπειτα από 26 μέρες ισχυρών κινητοποιήσεων από μητέρες παιδιών με νοητικές και κινητικές δυσκολίες. Αυτή η μαζική κινητοποίηση ξεκίνησε με αφορμή σεξιστικά και ρατσιστικά σχόλια του εθνικιστή πολιτικού, όπου χαρακτήριζε τους γονείς αυτών των παιδιών ως «γυναίκες με μεγάλο στόμα που χρησιμοποιούν τα παιδιά τους».

Το κίνημα των μανάδων χτύπησε σοβαρά την εκλογική βάση των εθνικιστών.

Ο τελευταίος κοινωνικός αναβρασμός έρχεται να δείξει με έναν τρόπο πως ο νεαρός φοιτητής δεν είναι μόνος! Στεκόμαστε αλληλέγγυοι μαζί του. Άνθρωποι σαν και αυτόν κουβαλούν τους σπόρους της ελευθερίας, ειδικά σε τέτοιες κοινωνίες, οι οποίες βρίσκονται σε μια κάθοδο προς το σκοτάδι του εθνικισμού.

Πηγές σχετικά με τη σύλληψη του φοιτητή εδώ και εδώ

Μετάφραση: Κώστας Σαββόπουλος, Ιωάννα Μαραβελίδη

Κοινοτισμός & Κράτος στον Ελλαδικό Χώρο

Βασίλης Γεωργάκης

Ποιος είναι υπεύθυνος για τον τόπο του; Το κεντρικό κράτος ή οι ίδιοι οι πολίτες; Και ποιοι είναι πολίτες; Όσοι πειθαρχούν στις βουλές του κράτους ή όσοι αντιστέκονται, υπερασπιζόμενοι το δικαίωμά τους να λαμβάνουν οι ίδιοι τις αποφάσεις που αφορούν την τοπική κοινωνία;

Για τον κρατικό μηχανισμό και όσους τον υπηρετούν η απάντηση είναι ξεκάθαρη και δόθηκε πριν λίγο καιρό, όταν κάποιοι κάτοικοι χωριών της Ηπείρου ζήτησαν τον λόγο από τον Περιφερειάρχη, σχετικά με τη δραστηριότητα πετρελαϊκών εταιριών -«Δεν είστε πολίτες». Αυτή ήταν η απάντησή του.

Τα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα στην Ήπειρο αλλά και σε όλη την Ελλάδα, στα πλαίσια της επιθετικής εξόρμησης του κρατικού μηχανισμού, στα πλαίσια της περίφημης ενεργειακής πολιτικής μας καλούν πέραν της δημιουργίας και ανάπτυξης αντιστάσεων, να διαμορφώσουμε ένα δικό μας πρόταγμα, μία πολιτική απάντηση η

οποία θα αμφισβητεί την αυθεντία του κεντρικού κράτους. Κι αν αυτή τη στιγμή οι κυριότερες εναλλακτικές προτάσεις προέρχονται από τα πειράματα της Ροζάβα ή των Ζαπατίστας, πειράματα που προέκυψαν υπό ιδιαίτερα πιεστικές συνθήκες, χρήσιμος θα ήταν ένας προβληματισμός βάση του ελληνικού και γενικότερα του βαλκανικού παρελθόντος.

Τότε ίσως ανακαλύψουμε πως ο κοινοτισμός δεν είναι τόσο εξωτική έννοια αλλά μάλλον σημαντικότατο κεφάλαιο και βιωμένη εμπειρία των κοινωνιών του ελλαδικού χώρου -τόσο σημαντικό που χρειάστηκαν σκληρές προσπάθειες από πλευράς του ελληνικού κράτους για να επιβληθεί.

Η επέμβαση του κεντρικού κράτους στην αυτοδιοίκηση και η εξάρθρωση του κοινοτικού συστήματος της ελληνικής υπαίθρου είναι μία διαδικασία τόσο παλιά όσο το ίδιο το ελληνικό κράτος και η οποία δεν ολοκληρώθηκε παρά σχετικά πρόσφατα, με τον Εμφύλιο Πόλεμο. Οι μετακινήσεις πληθυσμών από τις εμπόλεμες ζώνες, η φυγή του σλαβομακεδονικού στοιχείου και η μετανάστευση των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών ολοκλήρωσαν με τον πλέον emphaticό τρόπο την διαδικασία αστικοποίησης του πληθυσμού, ενώ το κράτος, με την ερήμωση της υπαίθρου, άρχισε να απολαμβάνει έναν έλεγχο πάνω στα εδάφη του, ο οποίος δεν είχε ιστορικό προηγούμενο.

Στο πλαίσιο αυτό, πρωτοβουλίες και αντιστάσεις που αναπτύχθηκαν κυρίως πάνω σε περιβαλλοντικά ζητήματα τις τελευταίες δεκαετίες, αντιμετωπίζονται με οργή, από ένα σύστημα το οποίο έχει μάθει να ελέγχει με απόλυτο τρόπο την επικράτειά του. Η Κερατέα, η Χαλκιδική και από κοντά τα γεγονότα του Βόλου και της Λευκίμμης εμφανίζονται ως καταστάσεις βγαλμένες από άλλες εποχές και αντιμετωπίζονται με έκδηλη αμηχανία αλλά και εκνευρισμό με αποτέλεσμα πρωτοφανή μέτρα καταστολής που προσομοιάζουν σε μέτρα αντιμετώπισης «παρακοινωνικών» ομάδων του 19^{ου} αιώνα, όπως οι ληστές και οι νομαδικοί πληθυσμοί.

Ο κοινοτισμός και η αυτοδιοίκηση, η μόνη βιωμένη εμπειρία

διαχείρισης της εξουσίας που γνώρισαν οι χριστιανικοί πληθυσμοί του ελλαδικού χώρου, έχουν εξοβελιστεί στη λήθη στη χειρότερη, ενώ στην καλύτερη των περιπτώσεων εντάσσονται στο εθνικό αφήγημα, αυτό που θέλει τους Έλληνες να αναπτύσσουν κοινοτικά συστήματα αυτοδιοίκησης ως μέσο πολιτιστικής άμυνας απέναντι στον αλλόθρησκο κατακτητή.

Η τελευταία εξήγηση είναι αρκετά δημοφιλής αλλά και ιδιαίτερα απλουστευτική, καθώς αγνοεί βασικές πτυχές του ζητήματος. Δεν υπάρχει ο χώρος εδώ για να αναπτυχθεί εκτενώς ένα τόσο περίπλοκο ζήτημα, μπορούμε όμως να πούμε πως οι μορφές αυτές διοίκησης δεν αναπτύχθηκαν παρά ή κόντρα στις βουλές και τις προθέσεις της κεντρικής οθωμανικής εξουσίας, αλλά μάλλον συμπληρωματικά σε ένα κράτος το οποίο αναγνώριζε την αδυναμία του να ελέγξει αποτελεσματικά τον χώρο του. Αν η αυτοδιοίκηση των χριστιανών πήγαινε κόντρα σε κάποιους φορείς εξουσίας, αυτοί ήταν τοπικοί αξιωματούχοι, ατίθασοι ηγεμόνες όπως παραδείγματος χάριν ο Αλή Πασάς των Ιωαννίνων, η επιρροή των οποίων αυξανόταν όσο η Οθωμανική Αυτοκρατορία παράκμαζε. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός πως ο ασφαλέστερος τρόπος για να αποφύγουν οι κοινότητες τις αυθαιρεσίες των τοπαρχών αυτών, ήταν η σύνδεση με την κεντρική εξουσία της Πύλης είτε μέσω της απόδοσης προνομίων είτε μέσω της σύμπλευσης μίας προυχοντικής ελίτ με τον κρατικό μηχανισμό, δηλαδή της εμπλοκής μίας χριστιανικής ηγεσίας στο δημοσιονομικό σύστημα της Αυτοκρατορίας.[1]

Τα παραδείγματα είναι πολλά: τα Ζαγοροχώρια εδώ στην Ήπειρο, τα Μαστιχοχώρια της Χίου, τα Αμπελάκια, η ομοσπονδία των 24 χωριών του Πηλίου ή ακόμα και πόλεις όπως η Αθήνα. Κάθε περίπτωση είναι ξεχωριστή, με κύριο κοινό παρονομαστή τη θεαματική οικονομική πρόοδο, αποτέλεσμα μεταξύ άλλων και της απόσυρσης της κεντρικής εξουσίας.

Ακόμα όμως και αυτό το κολοβό σύστημα αυτοδιοίκησης δεν ήταν δυνατό να γίνει ανεκτό από τους φορείς της δημιουργίας ενός ισχυρού κεντρικού κράτους, οι οποίοι και εμφανίστηκαν στην επαναστατημένη Ελλάδα. Στο πλαίσιο της χαώδους κατάστασης που

δημιούργησε η Επανάσταση του 1821, ένα από τα διλλήματα στα οποία οι εξεγερμένοι έπρεπε να τοποθετηθούν ήταν αυτό της μορφής που θα λάμβανε οι διοίκηση του νεοφώτιστου κράτους και **ο κοινοτισμός αποτελούσε το μόνο υπόδειγμα και τη μόνη βιωμένη εμπειρία πάνω στην οποία θα μπορούσαν να βασιστούν.** Ήδη από πολύ νωρίς, η αυτοδιοίκηση παραμερίστηκε -αντιθέτως προβλήθηκε από κάθε πλευρά η ανάγκη δημιουργίας μίας ισχυρής κεντρικής εξουσίας που θα έθετε υπό ασφυκτικό έλεγχο κάθε πτυχή της δημόσιας ζωής: από τους στρατιωτικούς που απαιτούν την *Γκοβέρνο Μιλιτάρε* που θα συντόνιζε αποτελεσματικά τις πολεμικές επιχειρήσεις, μέχρι τους λόγιους που οικτίζουν την υποτιθέμενη ασυνεννοησία μεταξύ των Ρωμιών και απαιτούν την κρατική παρέμβαση στην παιδεία.[2]

Η περίοδος διακυβέρνησης του Ιωάννη Καποδίστρια εγκαινιάζει αυτή τη συγκέντρωση της εξουσίας, σε μία περίοδο κατά την οποία οι συγκυρίες ευνοούν τις προσπάθειές του -η εξάντληση του πληθυσμού από τις συνεχείς διαμάχες και οι προσδοκίες που συγκέντρωνε στο πρόσωπό του ο έμπειρος διπλωμάτης, του έδωσαν αρκετό πολιτικό κεφάλαιο για να αρχίσει να διαβρώνει τα παραδοσιακά, τοπικά πλέγματα εξουσίας.

Στην προσπάθειά του αυτή, σημαντικό όπλο ήταν η προσωπική δέσμευση ανθρώπων με προέλευση από τα χαμηλά και τα μεσαία αγροτικά στρώματα, μέσω της πρόσληψής τους στην εκδούλεψή του, συνήθως ως πράκτορες.[3] Η λειτουργία αυτών των σχέσεων προσομοιάζει αυτή της δημοσιοϋπαλληλίας, αλλά δεν θα μπορούσαμε να τη χαρακτηρίσουμε ως τέτοια. Η επιτυχία της τακτικής αυτής ήταν τεράστια, αν κρίνουμε από τη δυναμική υποστήριξη που απολάμβανε ο πολιτικός φορέας στον οποίο βασίστηκε ο Καποδίστριας για να κυβερνήσει, το περίφημο «Ρωσικό» Κόμμα.

Η άφιξη των Βαυαρών του Όθωνα, σηματοδοτεί μία εντατικοποίηση της διαδικασίας συγκέντρωσης της εξουσίας. Πριν καν ο νεαρός Βίτελσμπαχ ενηλικιωθεί, η Αντιβασιλεία φρόντισε να κατοχυρώσει σειρά δικαιωμάτων προς όφελος της κεντρικής εξουσίας, όπως η συγκρότηση δήμων, η απόλυση δημάρχων, ο διορισμός έπαρχων και

νομαρχών οι οποίοι και ενέκριναν προϋπολογισμούς και δημόσια έργα τοπικού χαρακτήρα -οι Έλληνες, κατά τους Βαυαρούς, δεν ήταν ώριμοι για τη διαχείριση ούτε καν των υποστατικών τους, πόσο μάλλον για την ελευθερία.

Η εισβολή αυτή του κεντρικού κράτους στην ύπαιθρο θα συμπληρωθεί με σειρά δοκιμασμένων μέτρων, όπως οι αναγκαστικοί συνοικισμοί και η απαγόρευση σύγκλησης κοινοτικών συνελεύσεων. Στη δέσμη αυτή της οργάνωσης της κεντρικής εξουσίας θα προστεθεί με πολύ πιο αργούς ρυθμούς η εκτέλεση σημαντικών δημόσιων έργων με κύριο στόχο τη διευκόλυνση των μεταφορών και των επικοινωνιών.

Μία ενδιαφέρουσα πτυχή της διαδικασίας αυτής ήταν η **εμφάνιση της επιστήμης της Δασολογίας** στο ελληνικό βασίλειο, σε μία εποχή όπου δεν υφίσταται καν η λέξη δάσος: το κράτος δεν αναγνώριζε φυσικά τις εδραζόμενες στο εθιμικό δίκαιο πρακτικές των ντόπιων, χάρις στις οποίες οι κάτοικοι επιτυγχάνουν μία ισορροπία ανάμεσα στην επιβίωση τους και την εκμετάλλευση των διαθέσιμων φυσικών πόρων, αλλά καταγράφει και σημειώνει ζηλότυπα ιδιωτικές και δημόσιες περιουσίες.[4] Οι προκλήσεις δεν έμειναν αναπάντητες: η παράξενη συμβίωση κράτους – ένοπλων παρανόμων συνεχίστηκε όπως και κατά την Οθωμανική περίοδο, ενώ η Ρούμελη κυρίως έγινε εστία αναταραχών, οι οποίες έφταναν στα όρια της ανοιχτής εξέγερσης, όπως συνέβη με διάφορες εξεγέρσεις με εστίες κυρίως την «ανυπότακτη» δυτική Στερεά Ελλάδα.

Η μακρά διαδικασία αστικοποίησης του ελληνικού κράτους δεν υπήρξε συνεχής και χωρίς πιασμούς, τα οποία προκλήθηκαν σε μεγάλο βαθμό από τις διαδοχικές προσαρτήσεις εδαφών, όπου ο κρατικός μηχανισμός βρέθηκε να αντιμετωπίζει σύνθετα προβλήματα, εκεί όπου η κοινοτική οργάνωση συντηρούσε εκτός από προνοητικές οικονομικές δομές και έναν εθνοτικό χαρακτήρα ανεπιθύμητο, με κορυφαίο παράδειγμα την ζάντρουγκα, την κλειστή οικογενειακή οργάνωση των Σλαβομακεδόνων. Σε αυτές τις περιπτώσεις η επιβολή της κεντρικής διοίκησης καθίστατο απαραίτητη διαδικασία για τον εξελληνισμό των «Νέων Χωρών»,

που προσαρτήθηκαν μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους στο ελληνικό κράτος. Η αντιμετώπιση των κλειστών αυτών κοινοτικών θεσμών, των διαφορετικών εθνοτικών ομάδων είναι ξεχωριστό κεφάλαιο από μόνο του.

Η περίοδος ωστόσο κατά την οποία θα έπρεπε να επαληθευθεί στο έπακρο η ρήση *Imperio absentī chaos regit* θεωρητικά θα έπρεπε να είναι αυτή της Κατοχής, τουλάχιστον όσον αφορά την Ελλάδα. Και αυτό, γιατί την επόμενη της συνθηκολόγησης, ο κρατικός μηχανισμός, αυτός ο τόσο πανίσχυρος και ιδιαίτερα παρεμβατικός μηχανισμός της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου, κυριολεκτικά εξαϋλώθηκε. Τουλάχιστον όσον αφορά την πρώτη περίοδο της Κατοχής, από την άνοιξη του 1941 έως και το φθινόπωρο του 1942, η κυβέρνηση ανδρείκελων της Αθήνας, στάθηκε ανήμπορη να επιβάλει την εξουσία τους οπουδήποτε παραπέρα από τα κυβερνητικά κτήρια.

Αν ο λιμός του χειμώνα 1941-42 έχει σημαδέψει τη μνήμη των επερχόμενων γενιών, είναι αδύνατον να φανταστεί κάποιος το μέγεθος που θα είχε λάβει η καταστροφή χωρίς τις ατομικές και αργότερα συλλογικές πρωτοβουλίες των ίδιων των ανθρώπων που βρέθηκαν προ του φάσματος της πείνας. Σε μία πρώτη ανάγνωση, οι στρατηγικές επιβίωσης που υιοθετήθηκαν από τους χειμαζόμενους αστικούς πληθυσμούς, δεν είχαν σχέση με συλλογικές διαδικασίες – πράγματι το φθινόπωρο του 1941 χιλιάδες Αθηναίοι οργάνουν την ύπαιθρο, σε μία απεγνωσμένη προσπάθεια να εξασφαλίσουν τρόφιμα, με αποτέλεσμα να προκαλέσουν την έντονη καχυποψία και εκνευρισμό των αγροτικών πληθυσμών.

Το βάρος της συγκυρίας όμως, οδήγησε στην **εμφάνιση συλλογικών δομών και διαδικασιών**, τα οποία εν μέρει βασίστηκαν και στο κοινοτικό παρελθόν, όπως συνέβη στην Τόχοβα της Κατερίνης, όπου οι κάτοικοι διαμόρφωσαν το σχολείο του χωριού σε ξενώνα και χώρο υποδοχής των ταλαίπωρων Αθηναίων που βρέθηκαν τόσο μακριά από τις εστίες τους, σε αναζήτηση τροφής.[5] Να υπενθυμίσουμε πως αυτό συνέβη πολύ πριν την εμφάνιση του ΕΑΜ

και την εγκαθίδρυση των θεσμών αυτοδιοίκησης στην «Ελεύθερη Ελλάδα».

Κι αν ο πόλεμος και ο λιμός, «..επέτρεψαν στους κατοίκους της υπαίθρου να πάρουν την εκδίκηση τους από τους ανθρώπους των πόλεων..» κατά την διατύπωση του Μαρκ Μαζάουερ[6], αυτό δεν σημαίνει πως σε πολιτικό επίπεδο οι αστικοί πληθυσμοί έμειναν αδρανείς. Στα όρια της επιβίωσης και με κύριο μέλημα την εξεύρεση τροφίμων, οι αστικοί πληθυσμοί επαναπροσδιορίζουν τον χώρο των πόλεων – η περίπτωση της Αθήνας είναι ενδεικτική. Αναζητώντας χώρους μακριά από την κρατική παρέμβαση, οι κάτοικοι της πρωτεύουσας στρέφονται σε περιοχές αρκετά κοντά στο κέντρο ώστε να μεταβεί κάποιος πεζός, αλλά και αρκετά μακριά από την μικρή εμβέλεια δράσης του κρατικού μηχανισμού.

Σημαντικότερο ακόμα από τη γεωγραφία, ήταν η επιλογή περιοχών όπου επικρατούν ισχυρές σχέσεις αλληλεγγύης και αίσθησης της κοινότητας: αυτές ήταν προσφυγικές συνήθως γειτονιές όπως το Πολύγωνο, η Καισαριανή και η Καλλιθέα για την Αθήνα και η Κοκκινιά για τον Πειραιά – γειτονιές όπου ούτως ή άλλως, η κρατική παρουσία ουδέποτε ήταν επιθυμητή ή καλοδεχούμενη.[7] Στις περιοχές αυτές αναπτύσσεται μία οικονομική ζωή η οποία διαφεύγει τόσο του κρατικού μηχανισμού, αλλά παράλληλα δημιουργείται μία αίσθηση ασφάλειας στους ανθρώπους που βάση μίας ανταλλακτικής οικονομίας προσπαθούν να εξασφαλίσουν τα προς το ζην. Ομάδες παιδιών περιφρουρούν τα όρια των συνοικιών, σε ετοιμότητα για την εμφάνιση αστυφυλάκων, ενώ οι ισχυροί δεσμοί των κατοίκων λειτουργούν κατευναστικά σε περιπτώσεις προστριβών και διενέξεων.

Φυσικά, το επίπεδο αυτό της αυτοοργάνωσης μοιάζει ελάχιστο και πράγματι δεν μπορεί να είναι κάτι παραπάνω σε μία κοινωνία στα όρια της επιβίωσης. Τα αποτελέσματα ωστόσο αυτών των προσπαθειών ήταν θεαματικά: υπολογίζεται πως από τα κανάλια της ιδιότυπης αυτής αγοράς που οργανώθηκε ατομικά και συλλογικά από πρωτοβουλίες πολιτών, πέρασαν περίπου **150.000 τόνοι αγροτικών προϊόντων μόνο προς την Αθήνα**, όταν το κράτος με όλους τους μηχανισμούς του δεν κατάφερε να συλλέξει πάνω

από 60.000 τόνους από την εγχώρια παραγωγή.[8]

Είναι εύκολα αντιληπτό για κάποιον, πως αν ο λιμός δεν έλαβε ολέθριες διαστάσεις (χωρίς αυτό να σημαίνει πως ο εκτιμώμενος αριθμός των τριάντα με σαράντα χιλιάδων νεκρών από ασιτία είναι μικρός) αυτό δεν συνέβη παρά χάρη στις προσπάθειες των ίδιων των πολιτών.

Σημαντικότερη ακόμα ωστόσο ήταν η ψυχολογική επίδραση αυτών των προσπαθειών – σε μία περίοδο όπου η ανασφάλεια και το άγχος της επιβίωσης δημιουργούσαν έντονους φόβους για την αποκτήνωση του πληθυσμού και την εξάρθρωση των κοινωνικών δεσμών ήρθε η ίδια η κοινωνία να απαντήσει με την δική της οργάνωση. Η ίδια η ύπαρξη του ΕΑΜ και αργότερα του ΕΛΑΣ, πέραν των οποιονδήποτε σχεδιασμών του Κομμουνιστικού Κόμματος, δεν είναι άσχετη με αυτές τις προσπάθειες – οι ένοπλες ομάδες των ανταρτών κέρδισαν πολλά εξασφαλίζοντας την κίνηση των ανθρώπων και των αγαθών στην δύσκολη εκείνη συγκυρία. Ήταν άλλωστε οι ίδιοι άνθρωποι που στελέχωναν αυτές τις ομάδες, με αυτούς που αξίωναν την ύπαρξή τους. Υπό αυτή την έννοια, η αναδιοργάνωση του κράτους των Αθηνών από το 1943 και η εξόρμησή του στην ύπαιθρο με τα εγκληματικά Τάγματα Ασφαλείας, δεν πρέπει να ιδωθεί μόνο υπό το πρίσμα ενός ευρύτερου πολεμικού ή αντικομμουνιστικού σχεδιασμού, αλλά και ως μία προσπάθεια της κεντρικής εξουσίας να επανεπιβεβαιώσει τον έλεγχό της στα εδάφη της.

Ακόμη και μία τόσο σύντομη επισκόπηση, μπορεί να αναδείξει αρκετές πτυχές ενός ζητήματος, που για την ελληνική κοινωνία μοιάζει ουτοπικό ή ακόμη χειρότερα εξωτικό και ίδιον πρωτόγονων κοινωνιών. Φυσικά ο κοινοτισμός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ή οι προσπάθειες αυτοοργάνωσης της κατοχικής περιόδου δεν είναι το ιδεατό παρελθόν ή η ιδανική εναλλακτική. Οποιοσδήποτε κάνει τον κόπο να ασχοληθεί με το ζήτημα βλέπει σαφώς πως ο βιωμένος κοινοτισμός της Οθωμανικής περιόδου πάσχει τόσο πολιτικά όσο και στο επίπεδο διαβίωσης. Είναι, ωστόσο, έκδηλο πως και στον ελλαδικό και στον βαλκανικό χώρο, οι κοινωνίες, ακόμα και υπό τις πλέον δύσκολες συνθήκες,

βρίσκουν τον τρόπο να οργανωθούν δίχως τις εξουσιαστικές δομές ενός κεντρικού κρατικού μηχανισμού.

Και από εδώ μπορούμε να εκκινήσουμε δημιουργώντας τα δικά μας προτάγματα.

Σημειώσεις:

[1] Γιώργος Δ. Κοντογιώργης, *Κοινωνική Δυναμική και Πολική Αυτοδιοίκηση – Οι ελληνικές Κοινότητες της τουρκοκρατίας*, Αθήνα 1982, Εκδόσεις Νέα Σύνορα, σ.σ. 60-62

[2] Δ. Κ. Βυζάντιος, *Η Βαβυλωνία, α' και β' έκδοση*, Επιμ. Σπύρος Ευαγγελάτος, Αθήνα 1972, Εκδοτική Ερμής. Στο διάσημο αυτό θεατρικό έργο του 1836, ο συγγραφέας διακωμωδεί τη γλωσσική ασυνεννοησία ανάμεσα σε Ρωμιούς από διάφορα μέρη του τότε ελληνισμού, από την Καππαδοκία έως την Κρήτη, τα Επτάνησα και την αρβανιτόφωνη ανατολική Ρούμελη. Φυσικά η ασυνεννοησία αυτή τονίζεται υπέρμετρα με απώτερο στόχο την κινητοποίηση του κρατικού μηχανισμού προς την δημιουργία και διάδοση ενός νέου, αποκαθαρμένου γλωσσικού εργαλείου, όπως δηλώνει και ο ίδιος ο συγγραφέας στον πρόλογο της Α' έκδοσης. Βλ. σ.σ. 79-81

[3] Gunnar Hering, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, Αθήνα 2012, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, σ. 114

[4] Γενικά για το ζήτημα της οικονομίας μικρής κλίμακας: Β. Νιτσιάκος, *Πεκλάρι*, Ιωάννινα 2015, Εκδόσεις Ισνάφι. Στο ίδιο, συγκεκριμένα για το ζήτημα των δασών, βλ. σ.σ. 39-48

[5] Γιώργος Μαργαρίτης, *Προαγγελία θυελλωδών ανέμων...*, Αθήνα 2009, Εκδόσεις Βιβλιόραμα, σ. 245

[6] Μαρκ Μαζάουερ, *Τα Βαλκάνια*, Αθήνα 2001, Εκδόσεις Πατάκη, σ. 97

[7] Γιώργος Μαργαρίτης, *Προαγγελία θυελλωδών ανέμων...*, σ.σ. 261-262

[8] Γιώργος Μαργαρίτης, σ. 290

* Το παραπάνω άρθρο είναι προϊόν προβληματισμού που αναπτύχθηκε με αφορμή την εκδήλωση που διοργανώθηκε στον Ελεύθερο Κοινωνικό Χώρο Αλιμούρα στα Ιωάννινα, με θέμα τον κοινοτισμό και κεντρικό ομιλητή τον καθηγητή Βασίλη Νιτσιάκο, ο οποίος διόλου τυχαία προ ημερών δέχθηκε επίθεση από ακροδεξιούς, στην περιοχή της Κόνιτσας. Η εισήγηση του κ. Νιτσιάκου **ΕΔΩ**.

Φωτογραφία κειμένου: 1930, νεαροί βοσκοί με φόντο τα Γιάννενα, Nelly's (Έλλη Σουγιουλτζόγλου)

Alexander Nakov (1919-2018): Συνέντευξη με τον Βετεράνο του Αναρχικού Κινήματος Βουλγαρίας

Ο Βούλγαρος αναρχικός Alexander Nakov (Баї Сандо) πέθανε το πρωί της 10ης Νοεμβρίου 2018, στην ηλικία των 99 ετών.

Ένας από τους τελευταίους αναρχικούς που επέζησαν από τα σταλινικά γκούλαγκ της Βουλγαρίας. Είχαμε τη μεγάλη τιμή να τον γνωρίσουμε ως Βαβυλωνία στο 4ο Βαλκανικό Αναρχικό Φεστιβάλ Βιβλίου που διεξήχθη στη Θεσσαλονίκη το 2009, στη συνδιοργάνωση του οποίου συμμετείχαμε. Ο ίδιος δάκρυσε όταν είδε τόσο κόσμο στην Ελλάδα να μοιράζεται τις ελευθεριακές ιδέες και να μαζεύεται στο φεστιβάλ αλλά και στην πορεία, η οποία έλαβε χώρα την επόμενη μέρα. Τις μέρες εκείνες δέχτηκε να μας παραχώρησει μία συνέντευξη, η οποία αποτελεί για εμάς σήμερα ένα ντοκουμέντο, ένα ζωντανό κομμάτι της επαναστατικής

ιστορίας. Πρωτοδημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα Βαβυλωνία Φύλλο 58 και διατίθεται ηλεκτρονικά παρακάτω.

Аντίο Бай Сандо, όλα συνεχίζονται..!!!

Στο 4^ο Αναρχικό Βαλκανικό Φεστιβάλ Βιβλίου είχαμε τη χαρά να έρθουμε σε επαφή με τον βετεράνο του αναρχικού κινήματος της Βουλγαρίας Alexander Nakov (ή όπως τον φωνάζουν οι νεαροί αναρχικοί της Σόφιας “Bai Sando” – θείος Sando). Παρά τα 90 του χρόνια, παραμένει ακμαίος και απάντησε με πάθος στις ερωτήσεις που του θέσαμε σε συνέντευξη που παραχώρησε για τη Βαβυλωνία. Έχει εξαιρετική μνήμη και χαίρεται να μοιράζεται τις προσωπικές του εμπειρίες με τους νεαρούς συντρόφους του:

Πότε ήταν η πρώτη σου επαφή με το αναρχικό κίνημα;

Η πρώτη μου επαφή με το αναρχικό κίνημα συνέβη το 1936, την εποχή της Ισπανικής Επανάστασης. Και καθώς οι ηγετικές δυνάμεις σε αυτή την επανάσταση ήταν αναρχικοί, εκείνο τον καιρό στο Pernik, τη μεγαλύτερη πόλη της περιοχής, όπου εγώ δούλευα, ένα παιδί -ο Milen Pavlov- διακινούσε ένα παράνομο αναρχικό περιοδικό, το οποίο εκδιδόταν από την Ομοσπονδία των αναρχικών (εκείνη την περίοδο αναρχο-κομμουνιστές -FACB) και στο οποίο τα γεγονότα της Ισπανίας παρουσιάζονταν τελείως διαφορετικά απ’ ό,τι τα παρουσίαζε ο κίτρινος τύπος εκείνη την περίοδο.

Εγώ ξεκίνησα να συμμετέχω σ’ αυτή τη συλλογικότητα των 12-13 ατόμων στο Pernik και αναλάβαμε μία καμπάνια ενάντια στον Φράνκο με συνθήματα και αφίσες σε τοίχους. Εκείνη την περίοδο στο Pernik είχα επαφές όχι μόνο με αναρχικούς αλλά και με μπολσεβίκους, αλλά επέλεξα τους αναρχικούς γιατί προσέφεραν πολλή περισσότερη ελευθερία και ανεξαρτησία του ατόμου και διάβασα επίσης για τις σφαγές των μπολσεβίκων εναντίον των αναρχικών στο ίδιο περιοδικό που εξέδιδε η FACB στη Σόφια.

Τον Σεπτέμβριο του 1938 οι μπολσεβίκικες δυνάμεις εγκατέλειπαν την Ισπανία -αφού αντιλήφθηκαν ότι η επανάσταση δεν οδηγιόταν

εκεί που ήθελαν και αφού έλαβαν εντολές από το Στάλιν για την αποχώρησή τους- αλλά πριν απ' αυτό φρόντισαν να σαμποτάρουν την Επανάσταση καθώς δεν ήθελαν να πάρει αναρχική τροπή. Οι αναρχικοί ωστόσο δεν άφησαν το πεδίο μάχης πριν από τον Μάρτιο και τον Απρίλιο του 1938. Λίγους μόλις μήνες μετά από αυτά τα γεγονότα, οι μπολσεβίκοι συνάψανε φιλίες με τους φασίστες, υπογράφοντας τη Molotov-Ribentrop συνθήκη. Ήταν η συνθήκη που βοήθησε τον Χίτλερ να ξεκινήσει τον πόλεμο ενάντια στην Πολωνία -και όταν οι γερμανικές δυνάμεις έφτασαν στη μέση της Πολωνίας και οι Πολωνοί ήλπιζαν σε βοήθεια, οι ρωσικές δυνάμεις τους επιτέθηκαν από την άλλη πλευρά!

Ποιες ήταν οι συνθήκες κάτω από τις οποίες το αναρχικό κίνημα εξελίχθηκε την περίοδο του Μεσοπολέμου; Μπορείς να μας περιγράψεις μερικά από τα γεγονότα που καταδεικνύουν την καταστολή του μοναρχο-φασιστικού καθεστώτος;

Την περίοδο του μεσοπολέμου το αναρχικό κίνημα στη Βουλγαρία βρισκόταν σε εξαιρετική άνοδο, ιδιαίτερα στη νοτιοδυτική ένωση της ομοσπονδίας που περιλάμβανε τις πόλεις Blagoevgrad (τότε ονομαζόταν Gorna Dgumaja), Dupnitsa, Pernik, Radomir, το αναρχικό κίνημα εξελισσόταν πολύ γρήγορα σε όλες αυτές τις πόλεις και τα χωριά. Είχαμε πολύ καλούς οργανωτές και ομιλητές, μάλιστα σε κάποιες περιοχές είχαμε περίπου 20 αναρχικούς σε κάθε χωριό. Κατά την περίοδο του μεσοπολέμου λειτουργούσαμε πολύ καλά!

Οι αναρχικοί συμμετείχαν σε απεργίες στα καπνεργοστάσια και αλλού, γενικά ενάντια στο καπιταλιστικό σύστημα της εποχής. Οι αναρχικοί εκείνη την περίοδο εξέδιδαν πολλά βιβλία και μπροσούρες. Είχαμε περισσότερους από 20 ανθρώπους που έγραφαν πάνω σε αναρχικά θέματα, μεταφράζονταν πολλά βιβλία, ιδίως γύρω στα 1931-'34. Αλλά το 1934 έγινε ένα φιλοφασιστικό πραξικόπημα κι έτσι απαγορεύτηκαν όλα τα πολιτικά κόμματα και οργανώσεις αλλά ακόμα και τότε οι ομάδες μας ήταν ενεργείς, συμμετέχοντας σε όλες τις απεργίες και τις διαδηλώσεις ενάντια στο καθεστώς. Οι άνθρωποί μας συμμετείχαν, επίσης, σε καμπάνιες ενάντια στον αλκοολισμό και το κάπνισμα, στα

Εσπεράντο κινήματα κοκ.

Όλη αυτή την περίοδο μέχρι τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο οι ομάδες μας συμμετείχαν σχεδόν παντού με προπαγάνδισή των αναρχικών ιδεών. Σε όλες αυτές τις δράσεις που οργανώνονταν από αναρχικούς, ήμουν πολύ ενεργός στην περιοχή μου -ήμουν η σύνδεση ανάμεσα στις οργανώσεις στις πόλεις Pernik, Dupnitsa, Radomir, Kyestendil αλλά και στα χωριά. Η καταστολή του φιλοφασιστικού καθεστώτος εντοπιζόταν κυρίως στις δίκες εναντίον των αναρχικών της περιοχής μας, αλλά και πριν, ιδίως κατά την περίοδο 1923-'25 σκοτώθηκαν πολλοί από το κίνημά μας. Πολλοί εκείνη την περίοδο συμμετείχαν ή ακόμη και οργάνωναν αντάρτικο κίνημα -έτσι οργανώθηκε η *εξέγερση του Kilifareno* από τους αναρχικούς. Οπότε, στην περίοδο του μεσοπολέμου, οι Βούλγαροι αναρχικοί έπαιξαν έναν πολύ σημαντικό ρόλο. Είχαμε πολύ σημαντικούς, έξυπνους και ταλαντούχους συντρόφους, όπως ο Manol Vassev, ο Alexander Spasov, ο Varban Kilifarski και πολλοί άλλοι...

Ποιες ήταν οι συνθήκες κάτω από τις οποίες εξελίχθηκε το κίνημα κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο; Ποιες ήταν οι δραστηριότητες του κινήματος αυτή την περίοδο;

Εκείνη την περίοδο, πριν δηλαδή την επίθεση των Ναζί στη Σοβιετική Ένωση, πολλοί από μας βρίσκονταν σε φυλακές και σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, ενώ οι μπολσεβίκοι δεν διώκονταν, γιατί δεν είχαν αντιφασιστική δράση εκείνη την περίοδο. Προχώρησαν στο αντιφασιστικό μόνο όταν ο Χίτλερ επιτέθηκε στη Σοβιετική Ένωση και μόνο τότε ξεκίνησαν να γεμίζουν οι φυλακές αλλά κυρίως λόγω του αντάρτικου εκείνη την εποχή... Γιατί ξέραμε τι θα συνέβαινε σ' εμάς αν νικούσαν και τελικά επικρατούσαν οι μπολσεβίκοι και γι' αυτό δεν είχαμε μαζικό αναρχικό ανάρτικο κίνημα. Και οι φόβοι μας επιβεβαιώθηκαν στη συνέχεια... αλλά τέλος πάντων κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο είχαμε αναρχικό αντάρτικο καθώς και αναρχικούς στη φυλακή.

Από αυτά που ξέρουμε, οι κύριες δυνάμεις ενάντια στο μοναρχο-φασιστικό καθεστώς ήταν το Κομμουνιστικό και το Αγροτικό

Κόμμα. Ποιο ήταν το επίπεδο συνεργασίας μαζί τους;

Όταν οι αγρότες και οι κομμουνιστές ξεκίνησαν ενιαίο μέτωπο -το αποκαλούμενο “Πατριωτικό Μέτωπο”- εμείς δεν συμμετείχαμε, αφού όλη η δομή ήταν εξουσιαστική και ο σκοπός τους ήταν να κάνουν την Αντιφασιστική Ένωση πρόσχημα για την κατάληψη της εξουσίας της χώρας κι εμείς από την άλλη δεν θέλαμε να γίνουμε “φίλοι” με τους μπολσεβίκους.

Εμείς ήμασταν στην πραγματικότητα οι **πρώτοι αντιφασίστες στη Βουλγαρία**, γιατί όταν οι μπολσεβίκοι και οι φασίστες είχαν τη δική τους συνομοσπονδία, στη Βουλγαρία η μόνη αντιφασιστική τάση προερχόταν από το αναρχικό κίνημα! Δεν υπήρχαν άλλοι αντιφασίστες στη Βουλγαρία, ίσως μέρος των αγροτών ήταν επίσης αντιφασίστες -ορισμένοι απ’ αυτούς, γύρω στα 45 άτομα, είχαν δίκες μαζί με τον ηγέτη τους G.M. Dimitrov και οι περισσότεροι απ’ αυτούς μπήκαν σε φασιστικές φυλακές. Αλλά εκείνη την περίοδο οι μπολσεβίκοι δεν φυλακίζονταν, μόνο εμείς και κάποιοι από το αγροτικό κίνημα.

Κατά τη διάρκεια εκείνης της περιόδου και σε όλη την ιστορία μας εμείς και οι μπολσεβίκοι είχαμε πάντα κόντρες, αλλά άλλο οι κόντρες για ιδεολογικές διαφωνίες και άλλο οι δολοφονίες! Γιατί και πριν καταλάβουν την εξουσία, κατά τη διάρκεια του αντάρτικου κινήματος, οι κομμουνιστές ήδη σκότωναν αναρχικούς στα δάση!

Τότε ήταν που σκοτώθηκε ο σύντροφός μας Kiril Kanev Arnaudov, κάπου μέσα στα βουνά της Ροδόπης, ο Raiko Kaytazon και πολλοί άλλοι σύντροφοι, πολύ πριν κατεβούν απ’ τα βουνά... Και όσον αφορά στους αγρότες, είχαμε κανονικές σχέσεις, τίποτα ιδιαίτερο, δεν μπορείς να το πεις πραγματική συνεργασία. Αλλά

η στάση μας εξηγείται επειδή όλοι τους, ακόμα και οι αριστεριστές ήταν πολύ εξουσιαστικοί ενώ εμείς ανέκαθεν ήμασταν αντιεξουσιαστές!

Πώς αντέδρασε το κίνημα μετά την πτώση του φασιστικού καθεστώτος και μέχρι την κατάληψη της εξουσίας από τους μπολσεβίκους;

Όταν κατέλαβαν οι μπολσεβίκοι την εξουσία, στις 9 Σεπτέμβρη του 1944, συνεργάστηκαν με τις στρατιωτικές δυνάμεις, με μέρος του αγροτικού κινήματος και με τους σοσιαλδημοκράτες και δημιούργησαν κάτι που ονομαζόταν “Πατριωτικό Μέτωπο” με το οποίο θα εξουσίαζαν τη Βουλγαρία την περίοδο που ονομάστηκε “Η Δημοκρατία του Λαού”.

Το πρώτο πράγμα που έκαναν ήταν **στρατόπεδα συγκέντρωσης**, ο αριθμός τους έφτασε τα 86 κι εμείς, οι αναρχικοί, ήμασταν οι πρώτοι “φιλοξενούμενοι”. Μας έστειλαν κυρίως στο στρατόπεδο της Durinitza, όπου υπήρχαν ελάχιστοι φασίστες, οι κρατούμενοι ήταν στη πλειοψηφία τους αναρχικοί. Στη συνέχεια προσπάθησαν με “ευγένεια” να καταστρέψουν το κίνημά μας. Έστειλαν έναν δογματικό μπολσεβίκο, τον Ruben Levi, για να μας μιλήσει θεωρητικά για τον αναρχισμό, να κάνει δηλαδή μια βόλτα στις πόλεις και τα χωριά για να μας εξηγήσει πόσο μη ρεαλιστικές και ουτοπικές είναι οι ιδέες του αναρχισμού. Αλλά όπου και αν πήγε, οι σύντροφοί μας αντέδρασαν στις ομιλίες του, δείχνοντας ότι αυτά που έλεγε ήταν καθαρά ψέματα και αντίθετα προς τις αναρχικές ιδέες και πρακτικές. Έτσι απέτυχε.

Στη συνέχεια καταλάβανε ότι δεν υπάρχει περίπτωση να εξαλείψουν τον αναρχισμό χτυπώντας τον ιδεολογικά. Φάνηκαν αδύναμοι και γι’ αυτό ξεκίνησαν να χρησιμοποιούν τις καταστροφικές τους δυνάμεις ενάντια στον αναρχισμό.

Με απλά λόγια, δεν υπήρξε ούτε μια μέρα χωρίς συλλήψεις αναρχικών στη χώρα. Όταν κάναμε μαζικές συγκεντρώσεις, τις απαγόρευαν. Κλείνανε στα στρατόπεδα συγκέντρωσης αναρχικούς χωρίς δίκες. Έκαναν όμως και κάτι δίκες όπως αυτή του ενεργού

συντρόφου μας Manol Vassev -τον έβαλαν φυλακή και πριν τον απελευθερώσουν τον δηλητηρίασαν στη φυλακή γιατί ήταν καλός ομιλητής!

Όταν δεν κατάφεραν να σπάσουν το κίνημα, οι μπολσεβίκοι οργάνωσαν ένα πραγματικό πογκρόμ -τα χαράματα της **16ης Δεκέμβρη 1948** οι αρχές συνέλαβαν όλους τους αναρχικούς για τους οποίους υπήρχε φάκελος. **Ήταν πραγματική γενοκτονία εναντίον του αναρχικού κινήματος.**

Κάποιοι κατάφεραν να κρυφτούν και διέφυγαν μέσω τουρκικών, ελληνικών ή γιουγκοσλαβικών συνόρων και περίπου 100 σύντροφοι συγκεντρώθηκαν στη Γαλλία όπου οργάνωσαν την *«Ένωση Βούλγαρων Εξόριστων Αντιεξουσιαστών»*. Εκεί εξέδιδαν την εφημερίδα *«Ο Δρόμος μας»*, που έφτανε λαθραία και στη Βουλγαρία.

Οπότε, οι συλληφθέντες σύντροφοι ήταν περίπου 600-700 και ρίχτηκαν σε διάφορα στρατόπεδα συγκέντρωσης, ενώ στη συνέχεια μεταφερθήκαμε όλοι στο Belene στρατόπεδο, όπου το μεγαλύτερο ποσοστό κρατουμένων (1.500 άτομα) προερχόταν από το Αγροτικό Κόμμα (από την τάση του Nikola Petkov), ενώ το αμέσως επόμενο μεγαλύτερο ποσοστό (600 άτομα, ανάμεσα στους οποίους κι εγώ) ήμασταν οι αναρχικοί. Ακολουθούσαν οι σοσιαλδημοκράτες και ορισμένοι τροτσκιστές ενώ υπήρχαν και ορισμένοι από τις φιλοφασιστικές οργανώσεις της Βουλγαρίας, ορισμένοι πρώην υπουργοί, δημόσιοι υπάλληλοι, βουλευτές κοκ... Αλλά υπήρχαν κι άλλοι κρατούμενοι -για παράδειγμα έλληνες αντάρτες- που είχαν δραπετεύσει στη Βουλγαρία για να αποφύγουν διώξεις από τους φασίστες και τους δεξιούς. Πολλοί απ' αυτούς πέθαναν εκεί από την πείνα. Προσπαθήσαμε να τους βοηθήσουμε, να τους δίνουμε φαγητό, αλλά στο Belene ο μεγαλύτερος εχθρός μας ήταν η πείνα και ο δεύτερος μεγαλύτερος τα βασανιστήρια.

Ελάχιστοι ήταν αυτοί που κατάφεραν να δραπετεύσουν, μόνο ένας αναρχικός κι ένας αγρότης...

Μέχρι την πτώση του καθεστώτος, κατάφερε το αναρχικό κίνημα να αναπτύξει αντιστασιακές δράσεις;

Ναι, υπήρχε συμμετοχή των αναρχικών στην αντίσταση, ακριβώς την περίοδο που οι περισσότεροι ήμασταν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Υπήρχε μια ομάδα στην περιοχή Stara Zagora, 2 άτομα που συμμετείχαν στην ομάδα σκοτώθηκαν. Οι περισσότεροι που πήγαν στα δάση το έκαναν για να αποφύγουν την άμεση σύλληψη. Αλλά οι μπολσεβίκοι ήταν πολύ καλά οργανωμένοι -είχαν ρουφιάνους σε κάθε χωριό και πόλη. Και δυστυχώς πέτυχαν παρά το γεγονός ότι υπήρχε ένοπλο κίνημα που ονομαζόταν «Goryani» και στο οποίο συμμετείχαν αγρότες και άλλοι, αλλά στην πραγματικότητα δεν ήταν πολύ δυνατό κίνημα. Κάποιοι σύντροφοί μας πέρασαν στο αντάρτικο ενάντια στην κομμουνιστική δικτατορία. Πολλά μπορούμε να πούμε, αλλά δυστυχώς δεν υπάρχουν αρκετά γραπτά κείμενα από την περίοδο, **όλες οι μνήμες σβήστηκαν από τους μπολσεβίκους**. Πολύ αργότερα κάποιοι σύντροφοι ξεκίνησαν να γράφουν τις αναμνήσεις τους από τα στρατόπεδα και τις φυλακές.

Επέζησαν περίπου 15 σύντροφοι που έγραψαν τις αναμνήσεις τους από το μπολσεβίκικο καθεστώς του τρόμου. Οπότε, σήμερα υπάρχει βιβλιογραφία για την ιστορία του κινήματός μας. Ίσως τα καλύτερα για τις αναμνήσεις των συντρόφων είναι αυτά των Hristo Kolev Yordanov, Stoyan Tzolov, Slaveiko Pavlov, Ivan Drandov, το δικό μου, τα βιβλία του Georgi Konstantinov που συνεχίζει να γράφει και πολλών άλλων.

Σύμφωνα με την εμπειρία σου, πώς βλέπεις την εξέλιξη του σύγχρονου αναρχικού κινήματος και πώς πιστεύεις ότι θα εξελιχθεί;

Μετά την κατάρρευση του μπολσεβίκικου συστήματος το 1989, όταν όλες οι χώρες συνθηκολόγησαν άνευ όρων με τις δυτικές καπιταλιστικές δυνάμεις, το κίνημά μας ήταν λίγο πολύ κατεστραμμένο και δεν είχε τη δύναμη να ξεκινήσει τους αγώνες του και πάλι. Οι περισσότεροι οργανωμένοι και ενημερωμένοι άνθρωποι που συμμετείχαν στο κίνημα σκοτώθηκαν ή εξορίστηκαν, οπότε αυτοί που επέζησαν ήταν ελάχιστοι, αλλά παρ' όλα αυτά επανασυγκροτήσαμε την Αναρχική Ομοσπονδία της Βουλγαρίας (FAB) ένα χρόνο μετά, στα 1990 και ξεκινήσαμε την αναρχική

προπαγάνδισή.

Εκδίδαμε τη *Svobodna Misaľ* εφημερίδα και το *Svobodno Obshetvo* (Ελεύθερη Κοινωνία) περιοδικό, δεκάδες βιβλία για τον αναρχισμό. Παρά τη γενοκτονία εναντίον μας, εμείς οι επιζήσαντες καταφέραμε να οργανώσουμε και να επιδράσουμε στους νεότερους και σήμερα αν και δεν είμαστε τόσοι πολλοί έχουμε μία σταθερή ομάδα ανθρώπων που πιστεύω ότι θα συνεχίσουν τη δραστηριότητά τους και θα οργανώσουν δικτύωση με τις αναρχικές ομάδες σε όλη τη χώρα.

Οπότε, κατά τη γνώμη μου, ένα κίνημα που έχει παρελθόν έχει και μέλλον! Γι' αυτό είμαι αισιόδοξος ότι για όσο ζω -τώρα είμαι 90 χρονών- θα προσφέρω στο κίνημα όσο μπορώ.

Όσον αφορά στο παγκόσμιο αναρχικό κίνημα τώρα, θεωρώ ότι το κίνημα αργά αλλά σταδιακά μεγαλώνει, ακόμα και σε χώρες όπου ο αναρχισμός κατεστάλη για πολλά χρόνια, όπως στην πρώην Γιουγκοσλαβία -στη Σερβία, στη Μακεδονία, στην Κροατία... **Στην Ελλάδα υπάρχει ένα πολύ ισχυρό, δημοφιλές και ενεργό κίνημα και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι δεν υπέστη το χτύπημα της μπολσεβίκικης μπότας!**

Κλείνοντας, πρέπει να πω ότι και σε παγκόσμια κλίμακα αλλά κυρίως σε χώρες τόσο κοντινές όπως η Βουλγαρία και η Ελλάδα εν προκειμένω η συντροφικότητα είναι πολύ σημαντική, όπως και η ανταλλαγή εμπειριών, η οικονομική βοήθεια και η συμμετοχή σε κοινούς αγώνες.

Αυτό που συμβουλεύω τους νέους ανθρώπους είναι να παραμείνουν **Ενεργοί**, γιατί κάθε κίνημα στηρίζεται σε ενεργά άτομα, στους ώμους αυτών που είναι έτοιμοι να προσφέρουν τα πάντα, ακόμα και τη ζωή τους, για να γίνει το κίνημά μας ισχυρότερο!

Alexander Nakov

01/08/1919 – 10/11/2018

** Ο Alexander Nakon γεννήθηκε στη Βουλγαρία το 1919. Καταγόταν από φτωχή οικογένεια κι εργαζόταν σε ορυχεία και ως αγρότης. Από τις αρχές του 1937 συμμετέχει στο αναρχικό κίνημα. Το 1941, ο Nakon και πέντε άλλοι αναρχικοί συνελήφθησαν από την αστυνομία και καταδικάστηκαν σε 6 έως 8 χρόνια φυλάκιση. Μετά την απελευθέρωσή του στα τέλη του 1944 συμμετείχε στη δημιουργία της αναρχικής ομάδας «Ελυζέ Ρεκλύ» και της Αναρχικής Ένωσης Νοτιοδυτικής Βουλγαρίας.*

Μετά την κήρυξη του αναρχικού κινήματος ως παράνομου από τις κομμουνιστικές αρχές, ο Nakon συνέχισε τη δραστηριότητά του, συμμετέχοντας σε ένα παράνομο αναρχικό συνέδριο και οργανώνοντας την αλληλοβοήθεια και τη συμπράταση σε αναρχικούς που καταδιώκονταν από το κράτος. Αποτέλεσμα αυτής του της δραστηριότητας ήταν να συλληφθεί το 1948 και να σταλθεί στο στρατόπεδο εργασίας Belene όπου κρατήθηκε μέχρι το 1953. Μετά την απελευθέρωσή του, συνέχισε την αναρχική δραστηριότητα, με διανομή παράνομων εντύπων και δράση στα δίκτυα αλληλοβοήθειας.

Με την πτώση του καθεστώτος, ο Nakon συμμετείχε στην επανίδρυση της Βουλγαρικής Αναρχοκομμουνιστικής Ομοσπονδίας, η οποία αργότερα μετονομάστηκε σε Βουλγαρική Αναρχική Ομοσπονδία. Πριν από μια δεκαετία κυκλοφόρησε το βιβλίο του στα βουλγάρικα "Φάκελος 1218".

Σχόλιο για τη Δολοφονία Κατσιφά από την Αλβανική Αστυνομία

Αντώνης Μπρούμας

(α) Οι κρατικές δολοφονίες δεν δικαιολογούνται ακόμη κι αν τελούνται σε φασίστες. Η δολοφονία του Κατσιφά από την Αλβανική αστυνομία εντάσσεται σε αυτό το πλαίσιο και γι' αυτόν τον λόγο πρέπει να διερευνηθεί και να αποδοθούν ευθύνες, αν υπάρχουν. Σε κάθε περίπτωση, οι ειδικές δυνάμεις της Αλβανικής αστυνομίας δολοφονούν διαχρονικά όποιους ενόπλως επιτίθενται εναντίον τους ανεξάρτητα από εθνικότητα. Η συγκεκριμένη δολοφονία εντάχθηκε στη γνωστή ρουτίνα. Αν υπήρχε πολιτικό πλάνο, θα υπήρχε εντολή να αποφευχθεί για λόγους που και χαζοί μπορούν να αντιληφθούν.

(β) Η ελληνική μειονότητα στην Αλβανία υφίσταται καταπίεση. Αυτό δεν αναιρείται από το γεγονός ότι η ελληνική μειονότητα στην Αλβανία είναι αναγνωρισμένη ως τέτοια, υπάρχουν ελληνικά σχολεία και ορθόδοξες εκκλησίες και στις εθνικές εορτές, όπως και στην 28η Οκτωβρίου του περιστατικού, υπήρχαν παντού ελληνικές σημαίες αλλά και εκπρόσωποι του ελληνικού κράτους. Στο dna του Αλβανικού κράτους, όπως και κάθε κράτους, βρίσκεται η καταπίεση κάθε τάσης φυγόκεντρης προς την εθνική κυριαρχία. Η δε άνοδος των εθνικισμών στη Βαλκανική, μεταξύ αυτών και του Αλβανικού, αυξάνει και σε οριζόντιο επίπεδο τις διενέξεις μεταξύ των Ελληνικών και Αλβανικών πληθυσμών, που συμβιώνουν στην περιοχή. Φυσικά, η καταπίεση, που ασκείται, είναι τέτοιου επιπέδου που δεν δικαιολογεί σε καμία περίπτωση ένοπλη αντίσταση.

Και ερχόμαστε στο ζητούμενο. Μπορούμε να ισχυριζόμαστε τα παραπάνω για τους Αλβανούς μόνο αν αποδεχόμαστε τα ίδια και για εμάς.

Και εδώ έγκειται το πρόβλημα. Γιατί:

(α) Η Ελληνική αστυνομία ακολουθεί τις ίδιες πρακτικές εναντίον ενόπλων, που βάλλουν σε βάρος της. Αν ένας Αλβανός εθνικιστής, οπαδός της απόσχισης της Τσαμουριάς, επιτεθεί κατά Ελλήνων αστυνομικών με καλάζνικοφ με διόπτρα, ενώ προηγουμένως έχει υψώσει τη σημαία της τσαμουριάς σε κτίριο του χωριού, μάλλον θα καταλήξει στο νεκροτομείο. Οι ΕΔΕ, που θα γίνουν, θα

είναι της πλάκας, ενώ τυχόν δικαστήρια πιθανότατα θα οδηγήσουν σε αθώωση.

(β) Η Μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης χαίρει σαφώς λιγότερων ελευθεριών από την Ελληνική, αν και τα πράγματα έχουν βελτιωθεί με τον χρόνο.

Ο εθνικιστής είναι το μοναδικό είδος ανθρώπου, που μισεί και καλεί σε βίαιες πράξεις για τα πρώτα (α)-(β), ενώ ταυτόχρονα επικροτεί τα δεύτερα (α)-(β). Δεν πρόκειται για αντιφατική συμπεριφορά. Ο εθνικισμός είναι η πηγή του προβλήματος, η αιτία των διενέξεων μεταξύ των εθνών. Και δυστυχώς εθνικιστές έχουμε πολλούς σε Ελλάδα και Αλβανία.

Να τους απομονώσουμε και να βοηθήσουμε τους Αλβανούς να απομονώσουν τις δικές τους εθνικιστικές πολιτικές.

Η Μακεδονία, οι Wu Ming και το Πρόβλημα των Κυρίων Ονομάτων

Αλέξανδρος Σχισμένος

“Ένα ουσιαστικό χαρακτηριστικό της Δυτικής μηχανής ελέγχου είναι να καταστήσει τη γλώσσα όσο πιο μη-εικονογραφική γίνεται, να διαχωρίσει τις λέξεις όσο το δυνατόν μακρύτερα από τα αντικείμενα ή τις παρατηρήσιμες διαδικασίες [...] Οι λέξεις που χρησιμοποιούνται δεν αναφέρονται σε τίποτα. Οι λέξεις που χρησιμοποιούνται δεν έχουν ανάφορο.”

Ουίλιαμ Μπάροουζ, *The Job*

Το ονοματολογικό ζήτημα ως πολιτικό πρόβλημα είναι,

αναμφισβήτητα, ο πυρήνας των σχέσεων του ελληνικού και του μακεδονικού κράτους από την ανεξαρτητοποίηση του τελευταίου. Δεν είναι ανάγκη εδώ να ξετυλίξουμε το φιλμ των τελευταίων δεκαετιών, από τα ενθουσιαστικά της 1992 και την μικροπολιτική τύφλωση του Ανδρέα Παπανδρέου μέχρι τα ισχνά remakes τους του 2018 και το ακροδεξιό πείσμα του Κυριάκου Μητσοτάκη, που εκφράζουν μία, εκ των άνω, θεσμική διπροσωπία και μία πολιτική άρνησης του προφανούς. Δεν είναι ανάγκη ούτε να γίνουμε ιστοριοδίφες, ξεθάβοντας ρητά του Στράβωνος και θάβοντας του λόγους του Δημοσθένη, για να υπερασπιστούμε τη μία ή την άλλη, αμφοτέρως στρεβλές εξ ορισμού, εθνική αφήγηση. Σε αυτό το κείμενο, θέλω να εξετάσουμε το όνομα 'Μακεδονία' ως φιλοσοφικό πρόβλημα στο πλαίσιο της φιλοσοφίας της γλώσσας, ως παράδειγμα στο πλαίσιο της θεωρίας των κυρίων ονομάτων.

Λέμε πως το 'Μακεδονία' είναι ένα κύριο όνομα. Όμως τι είναι ένα κύριο όνομα;

Η περιγραφική προσέγγιση του κυρίου ονόματος

Η περιγραφική (descriptive) προσέγγιση έχει προταθεί, σε διαφορετικές παραλλαγές, από τους Frege, Russell και αργότερα τον Quine. Βεβαίως, υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις, οι οποίες δεν θα μας απασχολήσουν εδώ.

Ο Frege εισήγαγε την διάκριση νοήματος/συνδήλωσης (Sinn) και αναφοράς/δήλωσης (Bedeutung) όπου για παράδειγμα οι συνδηλώσεις «ο νικητής του Αούστερλιτς» και «ο αιχμάλωτος της Αγ. Ελένης», έχουν την ίδια δήλωση, δηλαδή το ιστορικό πρόσωπο 'Ναπολέον'. Στην οντολογία του Frege, τα κύρια ονόματα αντιστοιχούν σε υπαρκτά, διακριτά αντικείμενα αναφοράς, έκαστο εκ των οποίων επιδέχεται έναν αριθμό αληθών συνδηλώσεων ή νοημάτων. Τι συμβαίνει όμως με προτάσεις που αναφέρονται π.χ. στον Θωρ ή σε άλλα φανταστικά πρόσωπα, που δεν έχουν υπαρκτό αντικείμενο αναφοράς; Ασφαλώς η πρόταση «Ο Θωρ πάλεψε με τον Χαλκ» έχει κάποιο νόημα, δίχως υπαρκτά αντικείμενα αναφοράς. Ο

Frege διατείνεται πως ένα κύριο όνομα είναι μία συντετμημένη οριστική περιγραφή, που δίνει το νόημα του ονόματος. Έτσι, σε μία συνωνυμία, η διαφορετική χρήση του ονόματος συναρτάται με μία διαφορετική οριστική περιγραφή και έχει άλλο ανάφορο, ενώ δύο διαφορετικά ονόματα με κοινή οριστική περιγραφή έχουν το ίδιο ανάφορο.

Ο Russell, παρότι αρνείται την διάκριση του Frege μεταξύ νοήματος και αναφοράς, συμφωνεί πως ένα κύριο όνομα μπορεί να αντικατασταθεί με έναν πίνακα οριστικών περιγραφών που αντιστοιχεί στο νόημά του. Συνεπώς, για κάθε κύριο όνομα, υπάρχει ένας πίνακας οριστικών περιγραφών, περιγραφικών προτάσεων, που συγκροτεί το νόημα του κυρίου ονόματος. Η οριστική περιγραφή δεν έχει καθ' αυτή νόημα, μα συγκροτεί το νόημά της πρότασης εν σχέσει προς τα συμφραζόμενά της. Συνεπώς, το νόημα μιας φράσης που περιέχει ένα όνομα μπορεί να αναλυθεί μέσα από τον κατάλογο των οριστικών περιγραφών που αντιστοιχεί στο όνομα.

Η θεωρία αυτή έχει το πλεονέκτημα ότι οι οριστικές περιγραφές μπορούν να αναλυθούν ως προτάσεις που να πάρουν μία τιμή αλήθειας. Σε συνάρτηση με τις οριστικές περιγραφές το κύριο όνομα μπορεί να φέρει ένα νόημα αληθινό ή ψευδές, ανάλογα προς τα συμφραζόμενα.

Η κριτική του Kripke

Στην πρώτη από τις διαλέξεις του 1980, που δημοσιεύτηκαν στον τόμο *Naming and Necessity*, ο Saul Kripke δίνει ένα παράδειγμα της περιγραφικής ερμηνείας των κυρίων ονομάτων, πριν προχωρήσει στην κριτική της:

«Για παράδειγμα, εάν χρησιμοποιήσω το όνομα 'Ναπολέον' και κάποιος ρωτήσει: 'Σε ποιον αναφέρεσαι;', θα απαντήσω κάτι όπως 'Ο Ναπολέον ήταν αυτοκράτορας της Γαλλίας στις αρχές του δέκατου ένατου αιώνα και τελικά ηττήθηκε στο Βατερλώ', δίνοντας έτσι μια μοναδική οριστική περιγραφή για τον προσδιορισμό της αναφοράς του ονόματος. Ο Frege και ο Russell,

λοιπόν, φαίνεται εδώ να δίνουν μια φυσική ερμηνεία για τον τρόπο καθορισμού της αναφοράς.»[1]

Είναι μια ερμηνεία που στηρίζεται σε μία γνωστή μεταφυσική. Την μεταφυσική της ουσίας. Αν μία κατάλληλη οριστική περιγραφή (ή ένας πίνακας οριστικών περιγραφών ή ένα σύνολο οριστικών αποφάνσεων) μπορεί να αντικαταστήσει ένα κύριο όνομα, αυτό σημαίνει ότι υπάρχει ένα σταθερό αντικείμενο στο οποίο αναφέρεται η περιγραφή του οποίου το νόημα δίνει η οριστική περιγραφή, στην προσέγγιση του Frege. Ή, στην προσέγγιση του Russell, ότι υπάρχει ένα σύνολο σταθερών ιδιοτήτων το οποίο δηλώνεται με ένα κύριο όνομα, ότι το κύριο όνομα, όταν αναλυθεί στις οριστικές περιγραφές του εκφράζει την ουσία ή φύση του κατονομαζόμενου. Πράγματι, στη φράση «ο Αριστοτέλης γεννήθηκε στα Στάγειρα» θα μπορούσαμε να αντικαταστήσουμε το κύριο όνομα 'Αριστοτέλης', με την φράση «ο δάσκαλος του Μεγάλου Αλεξάνδρου».

Ωστόσο, υπάρχουν εδώ κάποια προβλήματα. Καταρχάς, η οριστική περιγραφή προϋποθέτει ότι το κατονομαζόμενο αντικείμενο ανήκει στο παρελθόν και υπάρχει ένας μοναδικός και σταθερός πίνακας περιγραφών που του αναλογεί. Αυτό θα μπορούσε να επιλυθεί αν υποθέσουμε ότι ο εκάστοτε πίνακας οριστικών περιγραφών αφορά το παρόν και ενδέχεται να τροποποιηθεί, να εμπλουτιστεί στο μέλλον, καθώς π.χ. ανακαλύπτουμε νέες λεπτομέρειες για το βίο του Αριστοτέλη. Αυτό ανοίγει μία άβυσσο ερωτημάτων και θέτει υπό αμφισβήτηση την έννοια 'οριστική περιγραφή', ωστόσο ας το παρακάμψουμε εδώ.

Όμως ο Kripke εντοπίζει ένα σοβαρότερο σφάλμα. Αν ισχύει η περιγραφική θεωρία, η φράση «ο Αριστοτέλης είναι ο δάσκαλος του Μεγάλου Αλεξάνδρου» θα ήταν μια απλή ταυτολογία, μία αναλυτική κρίση. Δεν θα χρειαζόταν εμπειρική επαλήθευση, καθώς δεν θα δήλωνε κάποιο νόημα που δεν εμπεριέχεται στο όνομα.

Ο Kripke το θεωρεί αδύνατον.

Είναι σαφές ότι η φράση «ο Αριστοτέλης είναι ο δάσκαλος του

Μεγάλου Αλεξάνδρου» μας μαθαίνει ένα γεγονός, εξωτερικό προς το κύριο όνομα 'Αριστοτέλης', που θα μπορούσε να είναι εσφαλμένο ή αληθές. Συνεπώς, καταλήγει ο Kripke, η οριστική περιγραφή δεν αποτελεί μέρος του νοήματος του ονόματος.[2] Ακόμη και αν δεν είναι μέρος του νοήματος, ωστόσο, το ερώτημα είναι αν η οριστική περιγραφή εκφράζει μια αναγκαία αλήθεια, όπως οι αναλυτικές κρίσεις, μια αλήθεια η οποία είναι *a priori* γνωστή στον ομιλητή. Ασφαλώς μία οριστική περιγραφή όπως «ο δάσκαλος του Μεγάλου Αλεξάνδρου» είναι μια εμπειρική αλήθεια, που απαιτεί επαλήθευση, και ως τέτοια είναι *a posteriori*.

Ο Kripke υποστηρίζει πως το γεγονός ότι ο Αριστοτέλης δίδαξε τον Μ. Αλέξανδρο είναι *ενδεχομενική αλήθεια*, όχι αναγκαία.

Για την περιγραφική προσέγγιση, σε έναν διαφορετικό πιθανό κόσμο οι οριστικές περιγραφές που θα αντιστοιχούσαν στο κύριο όνομα 'Αριστοτέλης' θα ήταν διαφορετικός, συνεπώς θα δήλωναν ένα διαφορετικό αντικείμενο.

Για τον Kripke τα ονόματα δεν ισοδυναμούν με περιγραφές, συνεπώς το πρόσωπο (αντικείμενο) που ονομάστηκε 'Αριστοτέλης' θα ήταν το ίδιο σε κάθε πιθανό κόσμο στον οποίο θα υπήρχε, ακόμη και αν έκανε διαφορετικά πράγματα και του αναλογούσαν διαφορετικές περιγραφές. Αντί για *οριστικές περιγραφές* (*definite descriptions*), ο Kripke θεωρεί τα ονόματα *απαρέγκλιτους* (ή *άκαμπτους*) *δείκτες* (*rigid designators*) που δηλώνουν το ίδιο άτομο σε όλους τους διαφορετικούς πιθανούς κόσμους όπου αυτό υπάρχει. Αντίθετα προς την περιγραφική θεωρία, που αποδίδει ένα σύνολο οριστικών περιγραφών, δηλαδή σταθερών ιδιοτήτων, σε ένα κύριο όνομα, για τον Kripke το σταθερό σημείο είναι το ίδιο το κύριο όνομα, ως δείκτης, ανεξάρτητα από τις ιδιότητες που του αποδίδονται.

Σύμφωνα με τον Kripke, υπάρχει ένα αρχικό γεγονός, το γεγονός της *ονοματοδοσίας*, της βάπτισης, το οποίο αποδίδει στο κύριο όνομα μια αρχική *σταθερή αναφορά*. Υπό αυτή την έννοια η ταυτότητα βρίσκεται ανάμεσα στο κατονομαζόμενο και τον εαυτό του, όχι ανάμεσα στο όνομα και το κατονομαζόμενο.

Ο Kripke διαχωρίζει τις *a priori* αλήθειες από τις αναγκαίες αλήθειες. Α *priori* είναι οι αλήθειες που σχετίζονται με το αρχικό βάπτισμα, την ονοματοδοσία, τον ορισμό του ονόματος:

«Για τα είδη, όπως για τα κύρια ονόματα, ο τρόπος με τον οποίο καθορίζεται η αναφορά ενός όρου δεν πρέπει να θεωρείται ως συνώνυμος του όρου. Στην περίπτωση των κύριων ονομάτων, η αναφορά μπορεί να καθοριστεί με διάφορους τρόπους. Σε ένα αρχικό βάπτισμα τυπικά καθορίζεται [σταθεροποιείται] με κάποια παρουσίαση ή μια περιγραφή. Σε διαφορετική περίπτωση, η αναφορά καθορίζεται συνήθως από μια αλυσίδα, περνώντας το όνομα από σύνδεσμο σε σύνδεσμο.»[3]

Συνεπώς, είναι το αρχικό βάπτισμα που σταθεροποιεί μία αναφορά, καθιστά το κύριο όνομα δηλωτικό ενός αντικειμένου. Αυτή η πράξη, μια πράξη αρχικής θέσμησης, μία πράξη σύμβασης, είναι και η *a priori* αλήθεια του ονόματος.

Στο παράδειγμα του Αριστοτέλη, η βάπτισμα του υπαρκτού ατόμου ως 'Αριστοτέλης' κατέστησε το όνομα απαρέγκλιτο δείκτη του ατόμου για κάθε πιθανό κόσμο. Μία πρώτη πράξη ονοματοδοσίας είναι πράξη απόδοσης αναφοράς, όχι περιγραφής. Το ίδιο ισχύει για τις ονομασίες των φυσικών φαινομένων, όπως όταν ονομάζουμε ζέστη το φαινόμενο που προκαλεί την συγκεκριμένη αίσθηση.

Αυτοί οι ορισμοί ανήκουν στην κατηγορία της *a priori* αλήθειας ως ονομαστικής ταυτολογίας, ως πρωταρχική απόδοση του ονόματος. Αυτή η ταυτότητα εκφράζει μία *a priori* αλήθεια επειδή σταθεροποιεί μία αναφορά, αλλά δεν λέει κάτι για το αντικείμενο, απλώς το ονομάζει. Μια τέτοια ταυτότητα είναι αναλυτική και θεμελιώνεται στην προτεραιότητα του ορισμού.

Μια αναγκαία αλήθεια, όμως είναι διαφορετική. Αυτή μας πληροφορεί κάτι για το αντικείμενο, εκφράζει μία ταυτότητα του κατονομαζόμενου προς τον εαυτό του. Τέτοιες είναι οι επιστημονικές δηλώσεις, όπως ότι «χρυσός είναι το στοιχείο με τον ατομικό αριθμό 79» ή ότι «ζέστη είναι μοριακή κινητικότητα», που εκφράζουν αναγκαίες, αλλά όχι *a priori*,

αλήθειες[4].

Ο Kripke παρατηρεί ότι αυτή η θεωρητική ταυτοποίηση είναι εκλέπτυνση που προκύπτει αργότερα, με την επιστημονική παρατήρηση και μέσω της επαγωγής και της αφαίρεσης. Εκφράζει μία ταυτότητα του κατονομαζόμενου προς τον εαυτό του, την οποία ανακαλύπτουμε αφού ελέγξουμε το ίδιο το αντικείμενο. Ως τέτοια υπόκειται σε διαδικασίες εμπειρικής επαλήθευσης ή διάψευσης, όμως δηλώνει μια αναγκαία αλήθεια, που είναι ασφαλώς *a posteriori*.

Έτσι, μέσω της διάκρισης *a priori* και αναγκαίας αλήθειας, ο Kripke φτάνει στην έννοια των *a posteriori* αναγκαίων αληθειών. Όπως υποστηρίζει, «οι αναγκαίες *a posteriori* αλήθειες, και πιθανόν οι ενδεχομενικές *a priori* αλήθειες, αμφότερες υπάρχουν.»[5] Ενδεχομενική *a priori* αλήθεια προκύπτει από την πράξη της ονοματοδοσίας, ως πρωταρχικός ορισμός.[6]

Ο Kripke καταλήγει σε μία θεωρία όπου το όνομα συνδέεται με ένα αντικείμενο διαμέσου της αιτιακής αλύσωσης των ιστορικών του χρήσεων, έπειτα από μία πράξη ονοματοδοσίας, διαμεσολαβημένη από την κοινότητα των ομιλητών. Το κύριο όνομα καθορίζεται από μία «ιστορική σύνδεση της ιστορίας [του] με μία συγκεκριμένη υπόσταση.»[7] Αντίθετα προς την περιγραφική θεωρία, αυτό που λέγεται με το κύριο όνομα δεν είναι οι σταθερές ιδιότητες μίας ουσίας, αλλά η ιστορία των μετασχηματισμών μιας αρχικής ονοματοδοσίας. Οι αναγκαίες *a posteriori* αλήθειες συνδέονται με την ιστορική, αιτιώδη χρήση του κύριου ονόματος, και όχι με κάποια εγγενή αντιστοιχία ανάμεσα στο όνομα και το αντικείμενο. Υπό αυτή την έννοια, το κύριο όνομα δηλώνει την ίδια υπόσταση σε κάθε πιθανό κόσμο, ακόμη και όταν οι ιδιότητες αυτής αλλάζουν, μέσω εναλλακτικών ενδεχομενικών ιστορικών συνδέσεων.

Απεικόνιση της Θεσσαλονίκης στον παγκόσμιο χάρτη του Οθωμανού ναυάρχου Piri Reis (1513)

Το ζήτημα της ονοματοδοσίας

Ο Sylvain Auroux παραλληλίζει τις διαφορές μεταξύ της περιγραφικής και της «αιτιοκρατικής» θεωρίας με τις διαφορές μεταξύ του Κρατύλου και του Ερμογένη στον διάλογο του Πλάτωνα:

«Εν τούτοις, η διάκριση μεταξύ ‘περιγραφικών’ και ‘αιτιοκρατικών’ δεν είναι καινούργια. Αυτήν ακριβώς σκηνοθετεί και ο Πλάτωνας στον Κρατύλο, τηρουμένων βέβαια των αναλογιών. Η θέση σύμφωνα με την οποία τα κύρια ονόματα διαθέτουν σημασία και μπορούν να αντικατασταθούν από οριστικές περιγραφές είναι η σύγχρονη μορφή της κρατυλικής υπόθεσης: τα ονόματα πρέπει να έχουν την πηγή τους στη φύση των πραγμάτων και μπορούν να παραφραστούν από επώνυμες περιγραφές που μπορούν να είναι αληθείς ή ψευδείς. Όσο για τη θέση που υπερασπίζεται ο Kripke, σύμφωνα με την οποία τα κύρια ονόματα είναι απαρέγκλιτοι δείκτες χωρίς σημασία και οι χρήσεις τους συνδέονται μέσω αιτιακών αλυσίδων με την πρώτη χρήση του καθενός, αυτή ανάγεται στη συμβασιοκρατική θέση του Ερμογένη.»[8]

Είδαμε πως ο Kripke επικαλείται μία αρχική πράξη ονοματοδοσίας. Θα την θεωρήσουμε αρχική πράξη θέσμησης, ώστε να απαντήσουμε κατευθείαν το αρχικό εύλογο ερώτημα: **Ποιος κατονομάζει;** Ασφαλώς κάποιο άτομο ή ομάδα ατόμων, όμως η κατονομασία γίνεται μέσα στη γλώσσα, μέσω της γλώσσας και ως γλωσσική πράξη· η γλώσσα είναι δημιουργία του κοινωνικού φαντασιακού, όχι κάποιου μεμονωμένου εφευρέτη. Η πράξη της κατονομασίας μας παραπέμπει στην κοινωνική θέσμηση, όπως και οι αιτιώδεις συνδέσεις μας παραπέμπουν στο ιστορικό. Εξίσου, η επίκληση της αιτιότητας ως ιστορικής αιτιότητας, ως αποτέλεσμα ανθρώπινης βλέψης και πράξης, μας παραπέμπει στο κοινωνικοϊστορικό, όπου κοινωνία και ιστορία συνυφαίνονται, μέσα στη δραστηριότητα του θεσμίζοντος φαντασιακού. Αυτή η δραστηριότητα λαμβάνει χώρα εντός συγκεκριμένων συνθηκών και είναι πραγμάτωση κοινωνικών φαντασιακών σημασιών.

Ως τέτοια, δεν είναι απλώς αυθαίρετη, αλλά περιορίζεται, όχι μόνο από την παράδοση, το θεσμισμένο φαντασιακό, αλλά και από την κυριαρχία, τη θεσμισμένη εξουσία. Ο Auroux[9] στρέφεται προς την Κίνα για να μας δείξει το παράδειγμα μίας διαφορετικής κοινωνικής σημασίας των κυρίων ονομάτων, την οποία συνδέει με τον κομφουκιανισμό. Η κρατική μεταφυσική του κομφουκιανισμού, αντίθετα προς την Δυτική φιλοσοφική μεταφυσική, δεν προσανατολίζεται στην αρχή της αλήθειας, αλλά στην αρχή της *συμμόρφωσης*. Αντί για το ζητούμενο της αντιστοιχίας των ονομάτων με την φύση των πραγμάτων, το κεντρικό (το μόνο) ζητούμενο είναι η συμμόρφωση του ατόμου στη θέση που δηλώνει όνομα, η σύμπτωση της λειτουργίας και του ονόματος.

Το αυστηρό σύστημα ονοματοδοσίας στη δυναστεία των Χαν, μας θυμίζει ο Auroux, το *zhenming*, που σημαίνει «προσαρμογή στα ονόματα»[10] ήταν το γραφειοκρατικό σύστημα ελέγχου των αξιωματούχων του κρατικού μηχανισμού. Η αντίθετη έννοια, το *wuming*, που σημαίνει «χωρίς όνομα» (και βέβαια αποτελεί το σύγχρονο ψευδώνυμο μίας συλλογικότητας Ιταλών συγγραφέων[11]) υπήρξε το κεντρικό δίδαγμα του Ταοϊσμού, που αναπτύχθηκε ως

ατομική κοσμοαντίληψη και ως το αντίθετο του κομφουκιανισμού. Σαφώς, τα παραδείγματα αυτά δείχνουν πως η ονοματοδοσία συνδέεται άρρηκτα με την κοινωνική θέσμιση και μάλιστα σε ένα βαθύ, ριζικό επίπεδο.

Προσανατολιζόμαστε προς τη σκέψη του Κορνήλιου Καστοριάδη, που μπορεί να μας βοηθήσει στη διαύγηση του προβλήματος των κυρίων ονομάτων. Ο Καστοριάδης θεωρεί το λέγειν βασική διάσταση της θέσμησης και την κατονομασία πρωταρχική πράξη του λέγειν:

«Το «κατονομάζειν» δεν είναι μια σχέση που έχει μια θέση στην κληρονομημένη λογική – οντολογία· δεν είναι κατηγορία που αντιστοιχεί σε μια μορφή κρίσεως ή σε ένα επίπεδο του είναι· ούτε λογικά κατασκευαστή, εφόσον κάθε λογική κατασκευή την προϋποθέτει λογικά. Η κατονομασία (ή εκπροσώπηση, Vertretung, το τι αντί τινός (quid pro quo) είναι θεσμός πρωταρχικός.»[12]

Η κατονομασία στο πεδίο του κοινωνικού φαντασιακού είναι θέση μίας απερίσταλτης σημειακής σχέσης, που προϋποθέτει και συνεπάγεται την κινητοποίηση τελεστικών σχημάτων, όπως το σχήμα του χωρισμού/ένωσης, της ισαξίας/ισοδυναμίας, της αξίας ανταλλαγής/αξίας χρήσης, της διακριτότητας/καθολίκευσης, τα οποία είναι «εικόνες – εικονίσεις εν δράσει»[13]. Επίσης, το ίδιο το λέγειν, η γλωσσική έκφραση και δημιουργία, συνεπάγεται το τεύχειν, την τεχνική έκφραση και δημιουργία και τανάπαλιν. Δεν θα μπούμε εδώ στην απαρίθμηση των διαφορών του λέγειν και του τεύχειν, ωστόσο πρέπει να σημειώσουμε πως στο τεύχειν κεντρική κατηγορία είναι η κατηγορία της τελικότητας, του σκοπού, που δεν έχει πρωτεύοντα ρόλο στο λέγειν. Όπως επίσης ότι οι δημιουργίες του τεύχειν βρίσκονται σε μια πιο στενή και περιοριστική σύνδεση με τον φυσικό κόσμο, την πραγματικότητα, την οποία μετασχηματίζει, από ό,τι το λέγειν, που την παρασταίνει και έχει τη δημιουργική φαντασιακή ελευθερία να παραστήσει άπειρους πιθανούς κόσμους. Σύμφωνα με αυτή την επισήμανση, αφού το κατονομάζειν είναι πράξη του λέγειν, έχει δίκιο ο Kripke όταν κριτικάρει την περιγραφική θεωρία για την αλλαγή του κατονομαζόμενου σε διαφορετικούς πιθανούς κόσμους, αφού το όνομα λειτουργεί ακριβώς σαν φιξαρισμένο σημείο

αφετηρίας της σύλληψης διαφορετικών πιθανών κόσμων.

Η γλώσσα έχει κανόνες και το τελεστικό σχήμα του κανόνα είναι αυτό που καθιστά δυνατό το συνανήκειν και την άρθρωση των όρων της, την συνολιστική – ταυτιστική της όψη ως κώδικα. Όμως ο Καστοριάδης δείχνει πως το «πρέπει» του κανόνα, το *Sollen*, όπως λέει, δεν μπορεί να θεμελιωθεί πουθενά, γιατί «είναι απλώς και μόνο ένα γεγονός»[14].

Το λέγειν δεν περιορίζεται, όπως το τεύχειν, από την φυσική πραγματικότητα, η παράβαση του κανόνα δεν είναι αδύνατη, ούτε αφορά το πεδίου του δυνατού/αδύνατου, όπως η τεχνική. Και, όπως έδειξε και ο Kripke, ο πρωταρχικός ορισμός, που καθορίζει την αναφορά, δεν εμπεριέχει λογική αναγκαιότητα. Αφορά την φαντασιακή – ποιητική διάσταση του λέγειν, στην καστοριαδική ορολογία, τη διάσταση της γλώσσας ως φάτιν.

Υπάρχουν κύρια ονόματα;

Δεδομένης της φαντασιακής ελευθερίας του λέγειν, που περιορίζεται μόνο από τον, καθ' εαυτόν αυθαίρετο, κανόνα και την ιστορική αλύσωση των σημασιών, τι ακριβώς είναι το «κύριο όνομα»;

Ο Καστοριάδης διαχωρίζει τη θέση του και από τον Frege αλλά και από τον Kripke, όταν δηλώνει ρητά: «Δεν υπάρχουν 'κύρια ονόματα'».»

Πώς δικαιολογεί αυτή την απόφαση;[15] Εν συντομία, αναδεικνύοντας το γεγονός πως η κατονομασία κινητοποιεί το τελεστικό σχήμα της διάκρισης ταυτόχρονα με το σχήμα της καθολίκευσης, καθώς κάθε θέση ενός διακριτού σημείου συνεπάγεται την διαγενικότητα του σημείου. Έτσι και το ανάφορο ενός ονόματος δεν εκφράζει μια κλειστή, σταθερή υπόσταση αλλά τη συνδέει και με μία καθολικότητα, τουλάχιστον την καθολικότητα που συγκροτεί τις διαφορετικές εμφανίσεις ή εκδηλώσεις ή όψεις του κατονομαζόμενου μέσα στο χρόνο σε μία ενότητα.

Αυτό το σχήμα της διάκρισης/γενίκευσης είναι ανοιχτό, και στις *'a posteriori αναγκαίες αλήθειες'* που εισάγει ο Kripke, αλλά κυρίως, μέσω των άπειρων δυνατών παραπομπών, στο σύνολο της γλώσσας και στην δημιουργική δυνατότητα της γλώσσας, την δυνατότητα του μετασχηματισμού των σημασιών.

Έτσι, το *'κύριο όνομα'* είναι ένα σχήμα λόγου, μία τροπική έκφραση που δηλώνει μία σημειακή σχέση, μία ανοιχτή διάθεση του ονόματος προς τις απροσδιόριστες πιθανές σημασίες του, που ερείδεται σε μία πράξη κοινωνικής θέσμησης. Κάθε όνομα, όπως και κάθε σημείο, ερμηνεύεται ως προς κάτι, ως προς τα συμφραζόμενά του. Ο σχετικός καθορισμός, ο επικαθορισμός από την παράδοση που εξαρτάται από την σχέση προς την παράδοση, ο παροδικός ορισμός που μένει ανοιχτός στην επίγνωση του αόριστου, προκύπτει, για τον Καστοριάδη, προς την *χρείαν ικανώς*.

Για την περιγραφική θεωρία των Frege/Russell, το κύριο όνομα είναι μια οριστική περιγραφή που αποδίδει μία δέσμη σταθερών ιδιοτήτων στο κατονομαζόμενο.

Για τον Kripke το κύριο όνομα είναι ένας απαρέγκλιτος δείκτης, που προκύπτει από μία πρωταρχική αυθαίρετη βάφτιση και την αιτιώδη αλυσίδα ιστορικών χρήσεων του από την κοινότητα των ομιλητών. Ας σημειώσουμε ότι η πρωταρχική ονοματοδοσία είναι λογικά πρωταρχική, όχι αξιολογικά, δεν έχει κάποιου είδους μεγαλύτερη δόση αλήθειας από τις ιστορικές τροποποιήσεις της σημασίας του ονόματος. Έτσι η συγγραφική κοινότητα Wu Ming μπορεί να δανείζεται τη λέξη *wuming* και να επικαλείται τη σημασία της ως «δίχως όνομα» για να ονομαστεί, δίχως να πέφτει σε αντίφαση.

Για τον Καστοριάδη, το κύριο όνομα είναι ένας «απατηλός» όρος. Εκφράζει μία απόδοση νοήματος ανοιχτή σε μετασχηματισμούς, τη θέσμηση μίας απερίσταλτης *σχέσης παραπομπής* που συνδέεται με το μάγμα των κυρίαρχων φαντασιακών σημασιών κατά τρόπο ακαθόριστο. Το όνομα είναι ταυτόχρονα ένας όρος επισήμανσης όσο και ένας κόμβος παραπομπών, μέσω απερίοριστων πιθανών

συνδέσεων, στο μάγμα των σημασιών. Τι είναι, δηλαδή, ο Σωκράτης; Απαντά ο Κορνήλιος:

«[...] αποδεχόμαστε ότι στην ερώτηση ‘τι είναι ο Σωκράτης και ποιος είναι ο Σωκράτης;’ δεν υπάρχει καθορισμένη απάντηση· ότι ο Σωκράτης – ηρακλείτειος σωματοψυχικός ρους, χορός ηλεκτρονίων και παραστάσεων, που ανήκει, όπως και αν τον θεωρήσει κανείς, σ’ έναν απροσδιόριστο αριθμό άλλων ρών και άλλων χορών – ως όνομα (απατηλά καλούμενο «κύριο») επικαλύπτει ταυτόχρονα έναν όρο επισήμανσης «προς την χρεία ικανόν» και μια σημασία που παραπέμπει σ’ έναν απροσδιόριστο αριθμό άλλων σημασιών, όπως και σ’ έναν απροσδιόριστο αριθμό όψεων αυτού που είναι. Μιλώ σημαίνει είμαι μαζί και συγχρόνως μέσα σ’ αυτές τις δύο διαστάσεις.»[16]

Η ονοματοδοσία, ως πρωταρχικός κοινωνικός θεσμός, είναι επίσης απόδοση ευθύνης ως προς το κυρίαρχο κοινωνικό φαντασιακό, την κυρίαρχη παράσταση νοήματος της συγκεκριμένης κοινωνίας. Ας θυμηθούμε το παραπάνω παράδειγμα της διαφοράς της δυτικής φιλοσοφίας και του κομφουκιανισμού, και ας σκεφτούμε και τα αντίστοιχα διαφορετικά κοινωνικά συστήματα των Ευρωπαίων και των Κινέζων.

Το όνομα της Μακεδονίας

Ας επιστρέψουμε, εν τέλει, στο αρχικό μας παράδειγμα, το όνομα 'Μακεδονία'. Ως τώρα, στη σύντομη έκθεση των διαφόρων προσεγγίσεων χρησιμοποιήσαμε 'κύρια' ονόματα προσώπων, όπως το 'Ναπολέον', το 'Αριστοτέλης', το 'Σωκράτης'. Η ευκολία τους έγκειται στο γεγονός ότι μπορούμε να φανταστούμε πολύ καλύτερα το γεγονός της βάφτισης ή της ονοματοδοσίας ενός προσώπου, καθώς όλοι έχουμε τέτοιες εμπειρίες. Όσον αφορά τα τοπωνύμια όπως το 'Μακεδονία', η πρωταρχική πράξη ονοματοδοσίας είναι συχνά ασαφής και χαμένη στην Ιστορία.

Υπάρχει ακόμη η διάσταση ανάμεσα στην επίσημη θεσμική ονομασία, την επίσημη αναγνώριση, ενός τόπου και τον αυτοκαθορισμό του πληθυσμού του. Στην περίπτωση του ονόματος

‘Μακεδονία’ αυτή η διάσταση εκφράζεται στο πολιτικό επίπεδο με διάφορους τρόπους, ως εργαλείο διαπραγμάτευσης μα και χειραγώγησης. Ωστόσο η αοριστία της πρωταρχικής βάφτισης δεν αλλάζει όσα είπαμε για την χρήση του ονόματος στη γλώσσα. Όσα είπαμε για το ‘κύριο’ όνομα ‘Σωκράτης’ ισχύουν και για το ‘κύριο’ όνομα ‘Μακεδονία’.

Το «Μακεδονικό» πολιτικό πρόβλημα είναι το πρόβλημα επικύρωσης μιας δεδομένης ονοματοδοσίας που παρουσιάζεται ψευδώς ως πρόβλημα ονοματοδοσίας. Το ‘ονοματολογικό’ σε διπλωματικό επίπεδο έχει να κάνει με την τυπική αναγνώριση της κρατικής οντότητας ‘Δημοκρατία της (Βόρειας) Μακεδονίας’ (σύμφωνα με τις τρέχουσες εξελίξεις) από την κρατική οντότητα ‘Δημοκρατία της Ελλάδος’.

Η συμφωνία Τσίπρα – Ζάεφ την Τρίτη 12/6/18, ασχέτως με την μοίρα της, είναι μία πρώτη επικύρωση μίας δεδομένης ονοματοδοσίας της οποίας οι ρίζες χάνονται στην αοριστία του παρελθόντος. Αοριστία ιστορική, μα και αοριστία διοικητική, αφού τα εδάφη που τώρα λέγονται ‘Μακεδονία’ έχουν λάβει κατά καιρούς διάφορα άλλα ονόματα στους διοικητικούς χάρτες[17]. Ιδίως κατά την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, για ένα διάστημα περίπου από τον 15^ο αιώνα, όταν τα αντίστοιχα εδάφη εντάσσονται στο eyalet της Ρούμελης, έως τον 19^ο αιώνα, όταν συγκροτείται το βιλαέτι (Vilâyet) της Σελανίκ, το όνομα ‘Μακεδονία’ χάνεται από τους διοικητικούς χάρτες[18].

Το μπέρδεμα προκύπτει όταν προσπαθούμε να βρούμε την σημασία του ονόματος ανακατασκευάζοντας μία, μυθική και φανταστική, πρωταρχική πράξη βάφτισης, αποκομμένη από την Ιστορία, ως την αληθή ερμηνεία του ονόματος.

Σε όλη την δημόσια συζήτηση γύρω από το ‘Μακεδονικό’ βλέπουμε μία σύγχυση μεταξύ της περιγραφικής και της αιτιοκρατικής ερμηνείας του ονόματος, όπου οι ιστορικοί μετασχηματισμοί της σημασίας ανασκάπτονται ωσάν να είναι αδιάφοροι σωροί κάτω από τους οποίους θα ανευρεθεί, ως αιώνια και καθαρή ουσία, η

αρχική σημασία.

Εξ ου και η παράδοξη αναφορά στην παλαιότητα, ίδιον κάθε εθνικισμού και ίδιον της αντίφασης του εθνικιστικού 'λόγου'[19], λες και το 'δίκαιο της κατάκτησης', δηλαδή η αρχή της ισχύος, η οποία επιβραβεύει στο εκάστοτε παρόν τον υπάρχοντα κυρίαρχο και συχνά τελευταίο κατακτητή, δεν ορίζει τις σχέσεις των κρατών και τη μορφή της εξουσίας. Η επίκληση της παλαιότητας, όπως και του 'δικαίου της παλαιότητας', που κυριαρχεί στη συζήτηση γύρω από το όνομα 'Μακεδονία' είναι πραγματικά μια συγκάλυψη των σχέσεων ισχύος και των κατεστημένων εξουσιών που στηρίζονται σε ανάλογες επικλήσεις.

Το πρόβλημα είναι παράδειγμα της προβληματικής νομιμοποίησης του εθνοκράτους. Η επίκληση της μεταφυσικής οντότητας του Έθνους προκειμένου να νομιμοποιηθεί το νεωτερικό Κράτος, εμπεριέχει μία αντίφαση. Διότι αναγκάζει την Εξουσία να επικαλεστεί το Έθνος ως κοινωνική βούληση και να αντλήσει την νομιμοποίησή της εν μέρει από την κοινή γνώμη.

Οι ανάγκες χειραγώγησης και ελέγχου της κοινής γνώμης, ενός πληθυσμού που θεωρητικά έχει δικαίωμα στη γνώμη, απαιτούν κυκλικά μία δεύτερη επίκληση του Έθνους, που στην αρχική επίκληση θεωρείται θεμέλιο του Κράτους, αυτή τη φορά ως εργαλείο διαχωρισμού και ομογενοποίησης. Έτσι αυτό που υποθετικά είναι καθολικό και συνεκτατό προς την κοινωνία, το 'Έθνος' και στο οποίο θεμελιώνεται το Κράτος, την ίδια στιγμή παρουσιάζεται ως συγκεκριμένο εργαλείο διαχωρισμού και διάκρισης της κοινωνίας.

Αυτό είναι και το όριο της διαθέσιμης πολιτικής. Η μακεδονική γλώσσα και ο μακεδονικός λαός υπάρχουν και πριν αναγνωριστούν από τον ΟΗΕ και τους άλλους διεθνείς οργανισμούς. Πριν από το πρόβλημα, που προέκυψε όταν ταυτίστηκε το ζήτημα του πολιτικού αυτοπροσδιορισμού με το ζήτημα του γλωσσικού αυτοπροσδιορισμού ως θέμα εθνικού αυτοπροσδιορισμού, μία αντιφατική ισοδυναμία, αφού υποτίθεται ότι βασίζεται στον ορισμό του 'εθνικού' ενώ

ταυτόχρονα υποτίθεται ότι είναι ο ορισμός του 'εθνικού'. Και η πράξη αυτοπροσδιορισμού ενός ονόματος, ιδίως συλλογικού και κοινωνικού, είναι μία νέα πρωταρχική βάφτιση, που εξαρτάται από πολλές συνθήκες, αλλά όχι από όρους δυνατού/αδύνατου. Στην περίπτωση του ονόματος των Μακεδόνων, είναι μία πράξη που επαναλήφθηκε, και καμία φορά δεν είναι πιο αληθινή από την προηγούμενη. Δεν είναι κάτι που αντιστρέφεται από μία πολιτική απόφαση σε επίπεδο διεθνών σχέσεων.

Ενώ η απόφαση για το Μακεδονικό είναι ζήτημα διεθνούς πολιτικής και συνεπώς οι όροι επίλυσής του ονόματος είναι όροι ισχύος, ο λόγος της νομιμοποίησης των κρατικών εξουσιών που θα επικυρώσουν τη συμφωνία συγκροτείται με όρους μεταφυσικής θεμελίωσης και ιστορικής παλαιότητας. Η περιοχή των Βαλκανίων οφείλει τη βαριά αρνητική σημασία του ονόματός της στα εθνικιστικά παράδοξα που επιβλήθηκαν διά της βίας από τις κρατικές διοικητικές και κατασταλτικές μηχανές σε έναν πολύγλωσσο και πολυπολιτισμικό πληθυσμό, έναν πληθυσμό που πετσοκόπηκε σε, υποτίθεται, 'αμιγή εθνικά σύνολα' μέσω από γενοκτονίες και εθνοκαθάρσεις.

Συνεπώς, το παράδειγμα της Μακεδονίας, με τις τόσες πολλές πλευρές και τις τόσες πολλές βλέψεις, φορτωμένο με τόσες πολιτικάντικες επιδιώξεις, νομίζω δικαιώνει τη θέση του Κορνήλιου Καστοριάδη. Δεν υπάρχει κύριο όνομα, γιατί η σημασία του ονόματος δεν ανήκει στη διάσταση της γλώσσας ως κώδικα, αλλά στη φαντασιακή διάσταση που ο ίδιος αποκαλεί *φάτις*.

«Μία φάτις δεν είναι φάτις, παρά στον βαθμό που προσφέρει στους συνομιλητές τη δυνατότητα να επισημαίνονται μέσα και χάρη σε αυτό που λένουν, για να κινούνται μέσα σ' αυτό, να στηρίζονται επάνω του, για να δημιουργούν τον άλλο, να χρησιμοποιούν τον κώδικα των κατονομασιών, για να προκαλούν την εμφάνιση άλλων σημασιών ή άλλων όψεων των κατ' επίφασιν ήδη δεδομένων σημασιών.»[20]

Το Μακεδονικό ως ονοματολογικό έχει ήδη επιλυθεί, γιατί δεν ήταν ποτέ ονοματολογικό πρόβλημα. Ήταν πάντοτε πρόβλημα

χειραγώγησης του πληθυσμού και αναπαραγωγής ή επέκτασης της ισχύος των κατεστημένων εξουσιών. Ως τέτοιο συζητείται στις επιτροπές των διεθνών κέντρων αποφάσεων και ως τέτοιο θα επιλυθεί όταν επιλυθεί. Εξάλλου, όπως όλοι παραδέχονται, η επίλυσή του θα είναι μια δήλωση των συσχετισμών ισχύος των υπερεθνικών και διακρατικών σχηματισμών στην πολύπαθη περιοχή.

Σημειώσεις:

[1] Saul Kripke, *Naming and Necessity*, Μασαχουσέτη. 2001: Harvard University Press, σελ. 28.

[2] Kripke, *Naming*, 30.

[3] Ο.π. 135.

[4] Ο.π. 138.

[5] Ο.π. 38.

[6] Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο Kripke φτάνει στο συμπέρασμα ότι τα ονόματα δεν είναι περιγραφές: «Ας υποθέσουμε ότι $R1$ και $R2$ είναι οι δύο अपारंगकलतल देलकतल [σ.τ.μ. δηλαδή τα ονόματα] που πλαισιώνουν το σημείο της ταυτότητας. Τότε, η [ταυτότητα] $R1=R2$ είναι αναγκαία, αν είναι αληθής. Οι αναφορές της και της μπορούν πολύ καλά να έχουν καθοριστεί από τους μη-απαρέγκλιτους δείκτες [σ.τ.μ. δηλαδή τις περιγραφές] $D1$ και $D2$ [...]. Τότε, παρόλο που η [ταυτότητα] $R1=R2$ είναι αναγκαία, η [ταυτότητα] $D1=D2$ μπορεί να είναι ενδεχομενική, και αυτό συχνά οδηγεί στο εσφαλμένο συμπέρασμα ότι η [ταυτότητα] $R1=R2$ θα μπορούσε να είναι και διαφορετική.»Ο.π. 144.

[7] Ο.π. 157.

[8] Sylvain Auroux, *Η Φιλοσοφία της Γλώσσας*, (με τη συνεργασία των Jacques Descamps, Djamel Kouloughli), Αθήνα, 1999:

Μεταίχμιο, σελ. 166.

[9] Ό.π. 169.

[10] <https://www.britannica.com/topic/zhengming>

[11] Στα ελληνικά τα βιβλία τους κυκλοφορούν από τις εκδόσεις Έρμα (πρώην εκδόσεις Εξάρχεια).

[12] Κορνήλιος Καστοριάδης, *Η Φαντασιακή Θέσμιση της Κοινωνίας*, Αθήνα, 1978: Ράππα, σελ. 354-355.

[13] Ό.π. 355.

[14] Ό.π. 358.

[15] Ό.π. 481.

[16] Ό.π. 489.

[17] Αν η 'Μακεδονία' δεν είναι ένας अपारंगकितος δείκτης διοικητικά, τότε αμφιβάλλουμε αν θα είναι ένας अपारंगकितος δείκτης γεωγραφικά, αφού η επίσημη γεωγραφία, για μεγάλες ιστορικές περιόδους εξαρτάται απόλυτα από τη διοίκηση. Όμως, σύμφωνα με τον Kripke, ένας अपारंगकितος δείκτης ισχύει μόνο για όσους πιθανούς κόσμους τον εμπεριέχουν, συνεπώς η 'Μακεδονία' θα μπορούσε να είναι ένας अपारंगकितος δείκτης που η ιστορία της εμπεριέχει την εξαφάνισή της. Οι διαφορετικοί πιθανοί κόσμοι, θα μπορούσαν άραγε να δώσουν μία κοινή ιστορία; Σύμφωνα με την θεωρία των πιθανών κόσμων, όχι, αφού θα αντιστοιχούσαν σε αντίστοιχες πιθανές ιστορίες. Ο Kripke θα μπορούσε να αναφέρει την αναβίωση του ονόματος 'Μακεδονία', όπως και τη διαρκή παρουσία του στη σωζόμενη αρχαία και μεσαιωνική φιλολογία, αρχαία και ρωμαϊκή, για να δείξει ότι η Ιστορία του ονόματος εμπεριέχει και την εξαφάνισή του και την αναβίωσή του τη στιγμή της παρούσας χρήσης του ονόματος στη γλώσσα.

[18] *The Oxford Handbook of the History of Nationalism*, John Breuilly (επιμ.), Οξφόρδη, 2013: Oxford University Press, σελ.

[19] Βλ. το κείμενό μου 'Τρία παράδοξα του εθνικιστικού λόγου'

[20] Καστοριάδης, *Η Φαντασιακή Θέσμιση*, 491.

Katerina Kolozova για το Μακεδονικό: Ονομασία με βάση την ταυτότητα, αντί τη γεωγραφία;

Katerina Kolozova

Η Katerina Kolozova γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Δημοκρατία της Μακεδονίας. Είναι καθηγήτρια φιλοσοφίας, κοινωνικής θεωρίας και σπουδών για το έμφυλο ζήτημα στο Αμερικάνικο Παν/μιο στα Σκόπια και διευθύντρια στο Ινστιτούτο Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών. Συγγραφέας πολλών βιβλίων, ερευνήτρια και πολιτική ακτιβίστρια. Το παρόν κείμενο δημοσιεύεται στο καινούργιο τεύχος της Βαβυλωνίας #20.

«Μακεδονία–η νέα, πιθανή, δυτικο-βαλκανική κρίση στην Ευρώπη», «Η Μακεδονία στα πρόθυρα του πολέμου», «Η σταθερότητα της Μακεδονίας κλονίζεται – απειλή για τη σταθερότητα της νοτιοανατολικής Ευρώπης». Τα παραπάνω αποτελούν μία παράφραση πολυάριθμων τίτλων που έχουν εμφανιστεί στα διεθνή μέσα ενημέρωσης, κατά τη διάρκεια του περασμένου χρόνου. Αντιθέτως, παρόμοιοι φόβοι και ανησυχίες δεν μπόρεσαν να καταγραφούν στο εσωτερικό της χώρας. Οι ντόπιοι θα αντιμετώπιζαν κάθε τέτοια δήλωση ως **θεωρία συνωμοσίας**, ή πιθανότερα, ως μέσο για την

επίτευξη άλλων πολιτικών στοχεύσεων: «ο πολιτικός αντίπαλος το χρησιμοποιεί ως απειλή για να αποκτήσει δύναμη με κάθε κόστος» ή «ως επιχείρημα για να παραμείνει στην εξουσία». Εν συντομία, στη χώρα κατά την περίοδο της επονομαζόμενης πολιτικής κρίσης (2015-16), η απειλή για τη σταθερότητα και την ίδια την ύπαρξη του κράτους δεν είχε θεωρηθεί ποτέ ως μία σοβαρή πιθανότητα, παρά ως ένα τέχνασμα των εκάστοτε πολιτικών αντιπάλων και του «διεθνούς παράγοντα που τους στηρίζει».

Μία «παραισθησιογόνα» λογική κυριαρχεί στην πολιτική σκηνή της μικρής, κλειστοφοβικής, ξενοφοβικής, οικονομικά επαρχιακής χώρας: η αλήθεια δεν είναι ποτέ αποδεδειγμένη και οι αποδείξεις ποτέ αληθινές, «υπάρχει πάντα κάτι από πίσω», το οποίο ο καθένας είναι ικανός να μαντέψει ανάλογα με τις πολιτικές του προτιμήσεις. Μπορεί να συμπεράνει κανείς πως η παράνοια είναι αναπόφευκτη. Και πράγματι, έτσι είναι. Παρ' όλα αυτά, «το γεγονός πως είσαι παρανοϊκός δεν αποκλείει την πιθανότητα να σε κυνηγούν όντως», όπως συνήθιζε να λέει ο Joseph Heller.

Η Μακεδονία έχει τα ακόλουθα θέματα με τους γείτονές της: μία κρατική ονομασία που αμφισβητεί η Ελλάδα, μια Ορθόδοξη Εκκλησία που δεν αναγνωρίζει η Σερβία (και ως εκ τούτου όλος ο υπόλοιπος ορθόδοξος κόσμος), μία επίσημη γλώσσα και ασαφή εθνική ταυτότητα -ή μάλλον «ιστορία»- που δεν αναγνωρίζει η Βουλγαρία. Καθώς τα παράξενα και φαινομενικά ασυμβίβαστα θέματα, που η Μακεδονία έχει με τους γείτονές της, βγαίνουν στην επιφάνεια στην ολότητά τους, θα έμπαινε κανείς στον πειρασμό να ψάξει για ένα μοναδικό **ενοποιητικό χαρακτηριστικό**, σε αυτό το ετερογενές άθροισμα προβλημάτων.

Τα περισσότερα από αυτά σχετίζονται με την ιστορία και την αναγνώριση ενός διακριτού έθνους, είτε μέσω μίας μορφής έθνους-κράτους, είτε μίας διεκδίκησης ταυτότητας. Δεδομένου, όμως, ότι μια εθνική ταυτότητα ή εθνικότητα πηγάζει από ένα έθνος-κράτος και αναλογιζόμενοι το γεγονός πως η νομιμοποίηση ή και η ίδια η ύπαρξη του εν λόγω κράτους δεν αμφισβητείται από κανέναν από τους γείτονες, το ερώτημα παραμένει –τι

ακριβώς είναι αυτό, το οποίο στερείται αναγνώρισης στη Μακεδονία και την ιστορία της;

Το όνομα του κράτους, σύμφωνα με την Ελλάδα, αποτελεί μια έκφραση «αλυτρωτικών προσδοκιών», η οποία αναφέρεται στην πιθανότητα να λάβει χώρα μία απόσχιση στην επικράτεια της. Ο πληθυσμός που ενδέχεται να αποσχιστεί είναι αυτός που κάποιος θα μπορούσε να ταυτοποιήσει ως «μακεδονικό έθνος». Ο πληθυσμός αυτός ονομάζεται σλαβόφωνος στην Ελλάδα, αλλά η συγκεκριμένη ταυτοποίησή του ανάμεσα στις σλαβικές εθνότητες και εθνικότητες δεν έχει αναγνωριστεί. Ή όταν αναγνωρίζεται, αναφέρεται ως βουλγαρικός. Η Βουλγαρία ισχυρίζεται, αντίστοιχα, πως η εθνική ταυτότητα, όσων αυτοπροσδιορίζονται ως εθνοτικά Μακεδόνες στη Δημοκρατία της Μακεδονίας και στην ελληνική Μακεδονία, είναι στην πραγματικότητα βουλγαρική, ή έστω βουλγαρική στην καταγωγή.

Παλαιότερες δηλώσεις του Σέρβου Υπουργού Εξωτερικών, Ίβιτσα Ντάτσιτς, δείχνουν να υποστηρίζουν θέσεις στο θέμα της ταυτότητας ή τουλάχιστον στο θέμα της ονομασίας (του κράτους) που δεν είναι πολύ διαφορετικές από αυτές που έχουν εκφραστεί από αξιωματούχους των άλλων δύο γειτονικών χωρών. Φαίνεται να υπάρχει μία συμφωνία ανάμεσα στους γείτονες πως **το «μακεδονικό έθνος» αποτελεί μια «κατασκευή», ένα ψέμα και μια «τεχνητή κατασκευή της Γιουγκοσλαβίας του Τίτο»**. Μια τέτοια γενική παραδοχή παρουσιάστηκε στην τριμερή συνάντηση των επικεφαλής του ελληνικού, σερβικού και βουλγαρικού κράτους, που έλαβε χώρα στις 13 Ιουλίου του 2017 στη Θεσσαλονίκη, και στην οποία συζητήθηκε το μακεδονικό ζήτημα (με την απουσία οποιουδήποτε αντιπροσώπου από την πλευρά του μακεδονικού κράτους).

Τα επαναλαμβανόμενα επιχειρήματα, για την εν λόγω κοινή παραδοχή, περιστρέφονται γύρω από την ιστορική αλήθεια του «ποιοι ή τι πραγματικά είναι οι Μακεδόνες», μια συζήτηση που διαρκεί εδώ και σχεδόν έναν αιώνα και αφορά την ιστορία, την εθνική οικοδόμηση και, συνεπώς, την ταυτότητα και το τι αυτή σημαίνει πραγματικά. Η «διαμάχη» για το ονοματολογικό ανάμεσα σε Ελλάδα και Μακεδονία έχει να κάνει, ακριβώς, με αυτή την

περίπλοκη κατάσταση που αποκαλούμε «**ταυτότητα**».

Πριν από έναν χρόνο, ο Αμερικάνος πολιτικός Ντάνα Ροχραμπάτσερ, επικεφαλής στο Γραφείο Εξωτερικών Υποθέσεων της Υποεπιτροπής της Ευρώπης, της Ευρασίας και των Αναδυόμενων Απειλών, σε μια συνέντευξή του σε αλβανικό τηλεοπτικό σταθμό, δήλωσε δημόσια πως «Η Μακεδονία δεν είναι κράτος». Με αυτή τη δήλωση υπονόησε, όπως πολλοί πριν από αυτόν, πως η τελευταία υπήρξε ένα «τεχνητό δημιούργημα» ή παραθέτοντας επακριβώς τις δηλώσεις του, «ένας σχηματισμός που προέκυψε από τη διάλυση της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας» και πως θα έπρεπε να διαιρεθεί ανάμεσα στην αλβανική της μειονότητα (που αποδεδειγμένα έχει ταυτότητα) και στη Βουλγαρία, ή οπουδήποτε αλλού η σλαβική πλειοψηφία (χωρίς συγκεκριμένο ορισμό ταυτότητας) προτιμά.

Η πλειοψηφία, επομένως, είναι **ανώνυμη** —όχι απλά το κράτος— και εξαιτίας της έλλειψης ορισμού της, η ίδια η χώρα δεν έχει ουσιαστικό λόγο ύπαρξης (*raison d'être*). Το Στέιτ Ντιπάρτμεντ αρνήθηκε να σχολιάσει τη δήλωση του Ροχραμπάτσερ, επαναδιατυπώνοντας τη στήριξή του στη χώρα και στο ευρωατλαντικό της μέλλον.

Παρόμοια, η κριτική στην «τεχνητή κατασκευή» έχει υπάρξει ένα επαναλαμβανόμενο επιχείρημα στις αντιρρήσεις της Ελλάδας για το συνταγματικό όνομα της χώρας. Η Βουλγαρία, αντιθέτως, έχει επιμείνει στον βουλγαρικό χαρακτήρα της μακεδονικής εθνικότητας και/ή εθνότητας πριν ακόμα την ίδρυση της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, όπως και σε αυτόν της γλώσσας της. Τότε, σύμφωνα με πολλούς αν όχι με όλους, τους βούλγαρους ιστορικούς, τις σύγχρονες βουλγάρικες πολιτικές αρχές και τα δημόσια πρόσωπα, δημιουργήθηκε αυτό το «τεχνητό κατασκεύασμα».

Είναι αξιοσημείωτο πως ακόμη και οι πιο σημαίνουσες απόψεις του περασμένου αιώνα δεν είχαν, τελικά, σημαντική επιρροή στην πολιτική συζήτηση γύρω από τις ταυτότητες, που έλαβε χώρα στα Βαλκάνια, και στο πώς τα επιχειρήματά της εξυπηρετούν τη θεμελίωση των επίσημων κρατικών πολιτικών. Για παράδειγμα,

στην επίσημη ιστοσελίδα του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών, διαβάζουμε πως η χρήση του όρου «Μακεδονία» από την FYROM αντιπροσωπεύει μια απειλή για την ελληνική ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά. Δεν είναι περίεργο που η ύπαρξη ενός κράτους στον 21^ο αιώνα θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο την ιστορία περισσότερων από 25 αιώνων και πως αυτό θα μπορούσε να είναι «ένα πολιτικό θέμα που οδηγεί σε αλυτρωτισμό»;

Επιστρέφοντας στο επιχείρημα του «τεχνητού κατασκευάσματος», φαίνεται πως όλοι όσοι το προβάλλουν (Έλληνες, Σέρβοι, Βούλγαροι) αλλά και όσοι υπερασπίζονται τους εαυτούς τους (Μακεδόνες) δεν γνωρίζουν πως **τα έθνη, όπως και κάθε άλλη μορφή του συλλογικού ανήκειν, της οργανωμένης κοινωνικότητας και ταυτότητας, αποτελούν στην πραγματικότητα «κατασκευές».** Δεν υπάρχει τίποτα το «φυσικό» σχετικά με αυτά. Το επιχείρημα αυτό δεν είναι απαραίτητα μεταδομιστικό ή κονστρουκτιβιστικό. Στην πραγματικότητα, πρακτικά, όλες οι ερευνητικές μέθοδοι στη σύγχρονη πολιτική επιστήμη υποθέτουν πως αυτά τα φαινόμενα υπόκεινται στην ιστορική αλλαγή, στον μετασχηματισμό και πως είναι *de facto* «δημιουργήματα». **Έτσι, έχουν όλα ημερομηνία και παραγωγής και λήξης.**

Ωστόσο, αν κάποιος εξετάσει τις ιστορικές και ταυτοτικές εντάσεις μεταξύ Ελλάδας και Μακεδονίας, μπορεί να αντιληφθεί πως και οι δύο πλευρές δρουν σαν η ιστορία να ήταν στατική, σαν μία अपαράλλαχτη ταυτοτική ουσία να παραμένει σταθερή εις την αιωνιότητα και σαν να υφίσταται, σε τελική ανάλυση, ένας ορισμός για το ποιοι είναι αυτοί, ουσιαστικά, ως εθνότητες «από πάντα και για πάντα». Σύμφωνα με τους Έλληνες, οι Μακεδόνες είναι Σλάβοι (μία απροσδιόριστη ομάδα) που κλέβουν την ελληνική ιστορία. Οι Μακεδόνες εθνικιστές, από την άλλη, βλέπουν τους εαυτούς τους ως τους ίδιους ανθρώπους με τους αρχαίους Μακεδόνες, ίδιοι και अपαράλλαχτοι από τα χρόνια του Μεγάλου Αλεξάνδρου, με κάποιες επιρροές από τις σλαβικές μεταναστεύσεις, που τους έδωσαν τη γλώσσα και το κυριλλικό αλφάβητο.

Πράγματι, στα Βαλκάνια η ιστορία είναι πολιτική και η πολιτική ιστορία.

Αφήνοντας αυτή την αταβιστική λογική, ας πάμε πίσω στην περίοδο του «τεχνητού κατασκευάσματος» του μακεδονικού έθνους –το 1945, στη Γιουγκοσλαβία. Θα πρέπει να συμφωνήσω, πως αυτή υπήρξε η στιγμή της δημιουργίας του έθνους, η στιγμή όπου τμήμα της γεωγραφικής περιοχής της Μακεδονίας απέκτησε το *status* ενός έθνους-κράτους. Αυτό συνέβη 73 χρόνια πριν. Νωρίτερα, υπήρξε ένα επαναστατικό κίνημα, το οποίο εμφανίστηκε στο τέλος του 19^{ου} αιώνα και που αγωνίστηκε με τρομοκρατικά μέσα για την ίδρυση μακεδονικού κράτους. Το κίνημα αυτό ηγείτο από την οργάνωση *Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση* (VMRO) και, σύμφωνα με αυτήν, η «φύση» της σλαβικής πλειοψηφίας του επερχόμενου έθνους ήταν βουλγαρική. Φαίνεται πως η επίσημη ιστοριογραφία και πολιτική της Βουλγαρίας έχει δίκιο όταν υποστηρίζει πως η Μακεδονία οφείλει να παραδεχτεί ένα σημαντικό κομμάτι της εθνικής της ιστορίας ως στην πραγματικότητα βουλγαρικό, ή τουλάχιστον συνυφασμένο με αυτό της Βουλγαρίας.

Κατά συνέπεια, το Σύμφωνο «καλής γειτονίας και συνεργασίας» μεταξύ της Βουλγαρίας και της Μακεδονίας που υπογράφηκε στις 2 Αυγούστου 2017, θεωρώ πως είναι ένα ευχάριστο νέο: **απεγκλωβίζει τη Μακεδονία από τη στατική της θέση, που την θέλει από πάντα αγνά μακεδονική, άθικτη από την παρουσία οποιασδήποτε άλλης εθνικότητας, ιστορίας ή αμφισημίας κάθε είδους.** Από την άλλη, εάν η θεώρηση της ταυτότητας, ως κάτι σταθερό και απaráλλαχτο στην αιωνιότητα, παραμένει η υπόγεια λογική της βουλγαρικής πλευράς, τότε δεν θα καταφέρει να αναγνωρίσει το γεγονός πως ακόμα κι αν το μακεδονικό έθνος είναι «μόλις» 73 χρόνων και κομμουνιστικό στην καταγωγή του, υφίσταται πλέον.

Αποτελεί πλέον μια πραγματικότητα, με μια διακριτή εθνοτική και εθνική ταυτότητα. Οι Μακεδόνες, αυτοί που αναγνωρίζουν τους εαυτούς τους ως τμήμα της κοινής ιστορίας που

μοιραζόμαστε με τη Βουλγαρία και αυτοί που είναι σλαβόφωνοι, ουσιαστικά αυτοί που αυτοπροσδιορίζονται ως εθνοτικά Μακεδόνες, έχουν κληρονομήσει μία συγκεκριμένη εθνική ταυτότητα μέσα στην οποία έχουν γεννηθεί. Με άλλα λόγια, το «τεχνητό κατασκεύασμα του Τίτο» βρίσκεται πλέον στη θέση του, για περισσότερο από επτά δεκαετίες, και πολλοί δεν έχουν άλλη επιλογή από το να αναγνωρίσουν τους εαυτούς τους ως κομμάτι του, όντας γεννημένοι εκεί.

Το γεγονός πως η Μακεδονία έχει υπογράψει ένα σύμφωνο με τη Βουλγαρία, το οποίο αποδέχεται την κοινή ιστορία και σχετίζεται με τις προσπάθειες οικοδόμησης κράτους από τον 19^ο αιώνα, ενώ παράλληλα επιμένει ακόμα στη διακριτότητά της, δείχνει μια **δυναμική θεώρηση της ταυτότητάς της**, η οποία για πρώτη φορά, δεν προϋποθέτει μία σταθερή και παγιωμένη ουσία του «μακεδονικού εαυτού». Αυτή είναι η νέα επαναστατική προοπτική που παρέχει αυτή η συμφωνία, όχι μόνο για τη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ Μακεδονίας και Βουλγαρίας, αλλά και ως παρακαταθήκη για την ανάπτυξη σχέσεων καλής γειτονίας με την Ελλάδα και τη Σερβία, επίσης. Ίσως το μοντέλο που εισήγαγαν η Βουλγαρία και η Μακεδονία να μπορέσει πραγματικά να χρησιμοποιηθεί ως ένα θεμέλιο για την επίλυση της πολυετούς διαμάχης ανάμεσα σε Μακεδονία και Ελλάδα.

Αν εκκινήσουμε από τη θέση πως το πρόβλημα είναι στην πραγματικότητα περισσότερο ιστορικό, περισσότερο βασισμένο στις ταυτότητες, παρά κυρίως «τεχνικό» (μια γεωγραφική διάκριση ανάμεσα σε μία περιοχή και ένα κράτος), τότε ίσως μία λύση στις ιστορικό-πολιτιστικές εντάσεις, παρόμοια με αυτή που επετεύχθη με τη Βουλγαρία, να μπορούσε να επιλύσει το ζήτημα; Ίσως, μια διαφοροποίηση βασισμένη στην ταυτότητα, και όχι στη γεωγραφία, να μπορούσε να επιλύσει τη διαμάχη πιο ομαλά και σε μόνιμη βάση;

Θα μπορούσε, το όνομα *Σλαβικομακεδόνες* ή *Σλαβομακεδόνες* να κατευνάσει τους ελληνικούς φόβους αλλά και να είναι δίκαιο, παράλληλα, με την ιστορική ορθότητα, που σχετίζεται με τη

μακεδονική εθνική ταυτότητα (συμπεριλαμβανομένου του τμήματος για το οποίο έχει αξιώσεις και η Βουλγαρία);

Προκειμένου να ξεκινήσει ένας τέτοιος διάλογος, είναι αναγκαίο να αποδεχτούν οι Μακεδόνες πως, στην πραγματικότητα, **δεν υπάρχει μια παγιωμένη ουσία στα θέματα ταυτοτήτων και πως οι μόνες σταθερές είναι η δυναμική και η μετεξέλιξη**. Επομένως, ένας σύγχρονος παρά ένας αρχαίος ορισμός αυτού που ταυτοποιείται (του «Μακεδόνα») θα εξυπηρετήσει καλύτερα το ίδιο του το μέλλον, αλλά και αυτό των γειτόνων του, ελπίζοντας πως θα οδηγήσει στην επίλυση της διαμάχης του ονοματολογικού με την Ελλάδα.

Μετάφραση: Πάνος Παπαπανάγου

Σημειώσεις για την ΕΜΕΟ

Βασίλης Γεωργάκης

Σε προηγούμενο άρθρο σχετικό με το περίφημο Μακεδονικό Ζήτημα, αναφερόμενοι στην εξέγερση του Ίλιντεν, κάναμε μία νύξη για την ΕΜΕΟ[1] και κυρίως για τον σοσιαλίζοντα χαρακτήρα αρκετών στελεχών της, που χάθηκαν με την αποτυχία της εξέγερσης. Κρίθηκε αρκετά σημαντικό να επανέλθουμε στο ζήτημα κάπως πιο αναλυτικά.

Μία σειρά εργασιών, μεταπτυχιακών και διδακτορικών διατριβών, που εκπονήθηκαν -συμπτωματικά- στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης στις αρχές της δεκαετίας του '90 -ακόμα μία ευτυχής σύμπτωση!- κατέληγαν ελαφρά τη καρδία στο συμπέρασμα πως η ΕΜΕΟ, παρά τις αυτονομιστικές διακηρύξεις της, ήταν μία οργάνωση ελεγχόμενη περίπου απόλυτα από τη Σόφια και το

βουλγάρικο κράτος και υιοθετούσε την κοινωνικού περιεχομένου και αυτονομιστική συνθηματολογία στον βαθμό που εξυπηρετούσε την προσπάθειά της, να προσεταιριστεί όσο το δυνατόν μεγαλύτερα τμήματα του πληθυσμού της Μακεδονίας. Μία διαδικασία εισοδισμού στην πραγματικότητα, προς τις επιδιώξεις του βουλγαρικού εθνικισμού.[2] Το σχήμα αυτό για την ΕΜΕΟ όμως δεν απαντάει στην πραγματικότητα στο ερώτημα, που προκαλούσε αμηχανία στους θιασώτες του ελληνικού εθνικισμού ήδη από τον 19^ο αιώνα, το **πώς η οργάνωση αυτή κέρδισε την υποστήριξη τόσο μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού της Μακεδονίας;**

Η απάντηση δεν μπορεί να αφορά για ακόμα μία φορά μόνο χάρτες πληθυσμιακής συνθέσεως της Μακεδονίας, στατιστικές και καταμετρήσεις εκκλησιών και σχολείων. Η διαμόρφωση και η εμφάνιση του βουλγαρικού εθνικισμού κατά τη δεκαετία του 1870, καθώς και η δημιουργία της βουλγαρικής Εξαρχίας έπαιξαν πράγματι σημαντικό ρόλο στο να επέλθει το οριστικό ρήγμα στην κοινότητα των χριστιανών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Ρουμ Μιλέτ), ωστόσο οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης στην μακεδονική ύπαιθρο έπαιξαν εξίσου σημαντικό ρόλο. Σε μία σλαβόφωνη θάλασσα που αποτελούσε η ύπαιθρος, η γη αποτελούσε ιδιοκτησία ολίγων μουσουλμάνων μπέηδων και ακόμα λιγότερων Ελλήνων και Εβραίων:

«..Πλην τούτου οι βουλγαρόφωνοι δέχονται να καλλιεργώσι την γην ως δουλοπάροικοι ενώ Έλληνας τοιούτους, πλην Θεσσαλών, Ευβοέων και Μακεδόνων τινών, δεν γνωρίζω. (...) Οι βουλγαρόφωνοι εργάζονται πολύ και ζητούσιν ελάχιστα (...) Αλλ' οι γαιοκτήμονες, ως είπον, δεν είναι πάντες Έλληνες, ολίγοι είναι Έλληνες, ολίγοι Ιουδαίοι, οι δε πλείστοι Τούρκοι. Αλλά και οι Έλληνες γαιοκτήμονες αδιαφορούσι περί της εθνικής ζημίας όταν πρόκειται περί προσωπικού κέρδους. Ίσως και δεν αναλογίζονται το μέγεθος του εθνικού κινδύνου ον παρασκευάζουσι δια της προσλήψεως βουλγαροφώνων εις τα κτήματα αυτών. Ποσάκις ήκουσα Ελλήνων αποκρινομένων εις το ανήσυχον ερώτημά μου: «Έως που φθάνουν τα βουλγαρόφωνα χωρία προς νότον;» δια της φράσεως' «Μα αυτά είναι τσιφλίκια» δηλαδή' «Το φοβείσθε; Οι κάτοικοι

των χωρίων τούτων είναι δουλοπάροικοι, οiwνεί κτήνη. Ημέτεροι ή τούρκοι κατέχουσιν την γην».[3]

Παραμονές της εξέγερσης του Ίλιντεν, ο Ίων Δραγούμης ακούει έκπληκτος, τους γνώστες των πραγμάτων της περιοχής, να παρομοιάζουν του σλαβόφωνους με κτήνη που απλώς εργάζονται αδιάκοπα και υπό άθλιες συνθήκες στα τσιφλίκια.

Δεν υπάρχει λόγος να πιστεύουμε πως η κατάσταση ήταν ιδιαίτερα καλύτερη τον Οκτώβριο του 1893, όταν μία ομάδα διανοούμενων ίδρυσε στη Θεσσαλονίκη την επαναστατική οργάνωση, που έμελλε να μετεξελιχτεί στην ΕΜΕΟ. Πρωτεργάτες της κίνησης αυτής ήταν άνθρωποι με μια κάποια μόρφωση, όπως ο δάσκαλος Ντάμιαν Γκρούεφ και ο φυσικός Χρίστο Τατάρτσεφ. Οι άνθρωποι αυτοί ήταν σαφέστατα επηρεασμένοι από τη διάδοση ιδεών ανατρεπτικού κοινωνικού περιεχομένου στην κοσμοπολίτικη Θεσσαλονίκη και σίγουρα ελατήρια δύναμη για αυτούς, ήταν η άθλια κοινωνική και οικονομική κατάσταση της παραπαίουσας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.[4]

Η οργάνωση, κατά την πρώτη περίοδο της ύπαρξής της, ακολούθησε μία τακτική νομιμότητας, όσον αφορά τουλάχιστον τις μορφές πολιτικής και πάλης που επέλεξε να ακολουθήσει.[5] Στο πρώτο της συνέδριο, το 1894 στη Θεσσαλονίκη, η οργάνωση αποφάσισε να αποστασιοποιηθεί από τον εθνικιστικό πυρετό της εποχής και να επιδιώξει την **αυτονομία της Μακεδονίας**, η οποία φαινόταν καλύτερη λύση για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων της περιοχής.[6]

Το σύνθημα τους ήταν ξεκάθαρο: «Δεν είμαστε ούτε Έλληνες ούτε Βούλγαροι, αλλά Μακεδόνες Ορθόδοξοι»[7].

Σε αυτή την πρώιμη περίοδο της ΕΜΕΟ (η οποία δεν ονομάζεται επισήμως ακόμα έτσι αλλά θα αναφέρεται με αυτό το όνομα για πρακτικούς λόγους) πρωταγωνιστικό ρόλο παίζουν προσωπικότητες όπως ο Γιάνε Σαντάνσκυ (1872-1915) και ο Γκότσε Ντέλτσεφ (1872-1903). Ειδικά ο δεύτερος, γόνος αστικής οικογένειας από το Κιλκίς, αποτέλεσε μία ιδιαίτερα σημαντική φυσιογνωμία για

τη διάδοση των σοσιαλιστικών ιδεών στα Βαλκάνια. Οι δραστηριότητες του αυτές μάλιστα, προκάλεσαν την αποβολή του από τη Στρατιωτική Ακαδημία της Σόφιας το 1894. Έκτοτε αφοσιώθηκε στην επαναστατική δραστηριότητα υπέρ της Αυτόνομης Μακεδονίας, δραστηριότητα την οποία συνδύασε με αυτή του δασκάλου.[8] Ο Ντέλτσεφ χαρακτηρίζονταν μεταξύ άλλων από μία γνήσια συμπάθεια για τους αγροτικούς πληθυσμούς, τόσο τους χριστιανικούς όσο και τους μουσουλμανικούς, καθώς και από έντονη καχυποψία απέναντι στις ρώσικες και τις βουλγάρικες επιδιώξεις στη Μακεδονία και τα Βαλκάνια.[9]

Ο χαρακτήρας της οργάνωσης αποκρυσταλλώθηκε στο δεύτερο συνέδριο, που έλαβε χώρα το 1896, όταν μεταξύ άλλων, αποφασίστηκε να γίνονται δεκτοί όλοι οι κάτοικοι των ευρωπαϊκών εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ανεξαρτήτως εθνικού προσδιορισμού ή θρησκείας καθώς και η καταδίκη κάθε εθνικιστικού συνθήματος. Πλέον στόχος έγινε η οργάνωση μίας εξέγερσης, με την ίδρυση επιτροπών σε όσο το δυνατόν περισσότερους οικισμούς και τη συγκέντρωση οπλισμού και λοιπών εφοδίων.

Σε αυτό το σημείο είναι απαραίτητο να γίνουν κάποιες διευκρινήσεις. Αρχικά, παρά τις διακηρύξεις της ΕΜΕΟ, η συντριπτική πλειοψηφία των ανθρώπων που οργανώθηκαν σε αυτή ή των πληθυσμών που ήταν ευνοϊκά διακείμενοι στους σκοπούς της, είχαν ήδη διαρρήξει τους δεσμούς τους με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και είχαν προσχωρήσει στην Εξαρχία.[10] Οι ελληνόφωνοι πληθυσμοί έμειναν απρόσβλητοι από την αυτονομιστική προπαγάνδα, τόσο στις περιοχές όπου αποτελούσαν την πλειοψηφία (Χαλκιδική και νότια τμήματα της Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας) όσο και βορειότερα, όπου οι ελληνόφωνοι πληθυσμοί ήταν περιορισμένοι σε αστικά κέντρα όπως την Καστοριά, την Φλώρινα, το Μοναστήρι (Βίτολα) και τις Σέρρες. Ειδικά στην περίπτωση των δεύτερων περιοχών, η ελληνική γλώσσα αποτελούσε μεταξύ άλλων, κριτήριο ταξικού και κοινωνικού προσδιορισμού.

Η ελληνική παρέμενε η *lingua franca* του εμπορίου στα οθωμανικά

Βαλκάνια και χρησιμοποιούνταν κυρίως από τους άνδρες (και όχι από τις περιορισμένες στο σπίτι γυναίκες) που ασχολούνταν με αστικά επαγγέλματα – παράλληλα, οι λίγοι Έλληνες της υπαίθρου κατείχαν συνήθως μεγάλες εκτάσεις γης και δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις όπου ταξικές διαμάχες, συγκρούσεις δηλαδή ανάμεσα σε κολίγους και τσιφλικάδες, αποκτούσαν εθνοτικές διαστάσεις, ιδιαίτερα εν όψει της κατάλυσης της οθωμανικής εξουσίας.[11]

Απρόσβλητοι παρέμεναν επίσης οι Μουσουλμάνοι, είτε τουρκόφωνοι είτε αλβανόφωνοι. Οι εκκλήσεις των αυτονομιστών προς αυτούς, ιδιαίτερα κατά την βραχύβια περίοδο της «Δημοκρατίας του Κρούσοβο»[12], έπεσαν στο κενό.[13] Οι πληθυσμοί που αμφιταλαντευόντουσαν ήταν αυτοί των σλαβόφωνων Πατριαρχικών και ο προσεταιρισμός αυτών αποτέλεσε ουσιαστικά τον στόχο της ελληνικής, της βουλγαρικής και της αυτονομιστικής-μακεδονικής προπαγάνδας.

Η δεύτερη διευκρίνιση αφορά στις ισορροπίες εντός του αυτονομιστικού κινήματος. Πράγματι, εντός της οργάνωσης υπήρχαν αρκετά στελέχη που προσέβλεπαν στην αρωγή και καθοδήγηση του βουλγαρικού κράτους και έβλεπαν την αυτονομία της Μακεδονίας ως έναν ενδιαμέσο σταθμό πριν την ένωση με τη Βουλγαρία. Γνωστά τέτοια στελέχη ήταν ο Μπόρις Σαράφωφ και ο Κρίστο Μάτωφ. Ο Γιώργος Μαργαρίτης αναφέρεται σε δύο πτέρυγες εντός της οργάνωσης, της «αριστερής» και της φιλοβουλγαρικής.[14] Η ύπαρξη της φιλοβουλγαρικής αυτής τάσης, είναι αδιαμφισβήτητη, δεν αρκεί ωστόσο να στοιχειοθετήσει τις θεωρίες περί εισοδισμού προς τις επιδιώξεις του βουλγαρικού εθνικισμού, που προσάπτουν προς την ΕΜΕΟ τόσο εύκολα, ιστορικοί συνεπείς με το ελληνικό εθνικό αφήγημα.

Όσον αφορά το βουλγαρικό κράτος, είναι ξεκάθαρο, πως η δημιουργία της ΕΜΕΟ αντέβαινε τους σχεδιασμούς του, καθώς υπήρχε σημαντικός κίνδυνος να δημιουργηθεί ένα μαζικό κίνημα μακριά από τον δικό του έλεγχο και καθοδήγηση. Για αυτό τον λόγο απάντησε πολύ σύντομα, με τη δημιουργία της Ανώτατης Μακεδονικής Επιτροπής, το 1895 στην Σόφια. Η επιτροπή αυτή, τα μέλη της οποίας είναι πιο γνωστά ως *Βερχοβιστές* (εκ του

Βερχόβεν Κομιτάτ – Ανώτατη Επιτροπή), ήταν πράγματι ένας οργανισμός καθοδηγούμενος από το βουλγαρικό κράτος, που στόχευε στην προετοιμασία της προσάρτησης της Μακεδονίας στη Βουλγαρία.

Στην ίδρυση της επιτροπής, έπαιξαν πολύ σημαντικό ρόλο οι χιλιάδες των βουλγαρικής συνείδησης Μακεδόνων που είχαν εγκατασταθεί στη Βουλγαρία και ιδιαίτερα στη Σόφια (τουλάχιστον 20.000) και οι οποίοι από τότε αποτελούν μία ισχυρότατη ομάδα πίεσης στα βουλγαρικά πράγματα.[15] Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός, πως η αθρόα προσέλευση των ανθρώπων αυτών στη Βουλγαρία δημιούργησε έντονες προστριβές με τους ντόπιους, ειδικά στον τομέα της αναζήτησης εργασίας, οδηγώντας αρκετούς Βούλγαρους στην υιοθέτηση του συνθήματος **«Η Μακεδονία στους Μακεδόνες»**, με τη σιωπηλή υποσημείωση **«Έξω οι Μακεδόνες από την Βουλγαρία»...**

Η Ανώτατη Επιτροπή της Σόφιας επισήμως, ανέλαβε τον συντονισμό των διαφόρων επαναστατικών οργανώσεων που δρούσαν εντός της Μακεδονίας. Σε αυτή την πρώτη φάση, η ΕΜΕΟ συμμετείχε στην Επιτροπή με αντιπροσώπους της, φρόντισε όμως να προσθέσει στη δική της ονομασία τον τίτλο Κεντρική Επιτροπή, για λόγους διαφοροποίησης. Οι υποστηρικτές της ΕΜΕΟ θα γίνουν πια γνωστοί ως *Τσεντραλιστές* (Τσέντραλ Κομιτάτ – Κεντρική Επιτροπή).

Ντάμιαν Γκρούεφ και Γκότσε Ντέλτσεφ

Οι δύο αυτές επιτροπές, που οι Έλληνες ιστορικοί χαρακτηρίζουν «αδελφές οργανώσεις», θα συγκρουστούν πολλές φορές, με εκατέρωθεν δολοφονικές επιθέσεις μέχρι τον τελικό αφανισμό της «αριστερής» πτέρυγας της ΕΜΕΟ και της υποταγής της οργάνωσης, στις επιταγές της Σόφιας. Αυτή η διαδικασία ωστόσο δεν υπήρξε καθόλου ομαλή ή τόσο αναμενόμενη, όπως υπονοείται στην ελληνική ιστοριογραφία.

Η πρώτη βουλγαρική επέμβαση στα της Μακεδονίας, το 1895, ήταν θορυβώδης αλλά ελάχιστα αποτελεσματική -η βιαστική εξέγερση που οργανώθηκε στην περιοχή του Μελένικου από τον Σαράφωφ κατέληξε σε καταστροφή και σφαγές, ενώ επιπρόσθετο πρόβλημα για τη Σόφια ήταν η σημαντική υποστήριξη που η ΕΜΕΟ κέρδιζε στους αγροτικούς πληθυσμούς, χάρις στη μεθοδική ηγεσία του Ντάμιαν Γκρούεφ.[16] Από το 1898 και την καταστροφική ήττα της Ελλάδας στον «ατυχή» Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, η Ανώτατη Επιτροπή νιώθει έτοιμη να αρχίσει την περαιτέρω οργάνωση ενός επαναστατικού κινήματος, περνώντας πλέον στην ένοπλη φάση.

Όπως σημείωνε σε επιστολή του προς τον πρίγκιπα Φερδινάνδο της Βουλγαρίας, ένα μέλος των Βερχοβιστών το 1899: «..Η βουλγαρική δραστηριότητα δεν μπορεί να προχωρήσει περαιτέρω σε αυτή την (εκπαιδευτική) κατεύθυνση δεν έχουμε τίποτε άλλο να κερδίσουμε με τις εκκλησίες και τα σχολεία. Έχουμε κάνει ό,τι μπορούσαμε απέναντι στους Τούρκους [στο θρησκευτικό και εκπαιδευτικό επίπεδο] και χάνουμε έδαφος μπροστά στον Ελληνισμό. Ο κύριος στόχος μας τώρα πρέπει να είναι η απελευθέρωση της Μακεδονίας..». [17]

Η ΕΜΕΟ υποχρεώνεται και αυτή να προετοιμαστεί για μία εξέγερση. Η εύκολη νίκη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας το 1897 της έδωσε την αυτοπεποίθηση να ξεμπερδέψει με τους ταραξίες στα εδάφη της, ενώ οι συχνές επιθέσεις τακτικών στρατευμάτων και άτακτων μουσουλμάνων σε ύποπτα, για συνεργασία με τους αυτονομιστές, χωριά, δημιουργούσαν βαρύ κλίμα στη Μακεδονία και απειλούσαν να εξατμίσουν τα κέρδη της οργάνωσης. Έστω και υπό το βάρος των συνθηκών οι αυτονομιστές έπρεπε να κινηθούν. [18]

Στο γύρισμα του αιώνα η προετοιμασία μίας ένοπλης εξέγερσης στα οθωμανικά Βαλκάνια εντατικοποιήθηκε. Η ΕΜΕΟ τότε υιοθέτησε το όνομα με το οποίο θα μείνει γνωστή: Εσωτερική Μακεδονοαδριανουπολίτικη Επαναστατική Οργάνωση – Βάτρεσνα Μακεντόνσκα-Οντρίνσκα Ρεβολουτσιόνα Οργκανιζάτσια (ΒΜΡΟ). [19] Η περίοδος αυτή, μέχρι και την εξέγερση του Ίλιντεν χαρακτηρίζεται από έντονη δραστηριοποίηση συμμοριών (τσέτες) στη μακεδονική ύπαιθρο, αλλά και από τη σταδιακή απομάκρυνση της καθοδήγησης του αγώνα από την «αριστερή» πτέρυγα της ΕΜΕΟ.

Την περίοδο που οι ένοπλες ομάδες αρχίζουν να δραστηριοποιούνται έντονα (χωρίς να αποφεύγουν ενέργειες κατατρομοκράτησης του άμαχου πληθυσμού), απεσταλμένοι της Ανώτατης Επιτροπής εμφανίζονται στην περιοχή κατασυκοφαντώντας στελέχη της ΕΜΕΟ όπως τον Ντέλτσεφ: «..Εμείς ήρθαμε από τη Βουλγαρία να βοηθήσουμε τα αδέρφια μας, όμως οι εδώ προϊστάμενοι δεν θέλουν να μας αναγνωρίσουν με τίποτα, λες και δεν ξέρουμε πως κι αυτοί παίρνουν διαταγές από τη Σόφια, από

τον δικό τους Ντέλτσεφ, που κλέβει τον πληθυσμό, που τρέχει σε γλέντια και χορούς και πίνει μπύρα στα Καφέ Σαντάν. (...) Οι εδώ σοσιαλιστές και αναρχικοί δεν πρέπει να διοικούνται από τη Σόφια, από τον Ντέλτσεφ για μένα αυτός είναι ένα μηδενικό...»[20]

Τα στελέχη αυτά, όπως εν προκειμένω ο Συνταγματάρχης του βουλγαρικού στρατού Αναστάς Γιάνκωφ, προσπάθησαν να υποκινήσουν μία εξέγερση στη Μακεδονία ήδη από το φθινόπωρο του 1902, την στιγμή που τα στελέχη της ΕΜΕΟ εκτιμούσαν πως δεν υπήρχε η κατάλληλη προετοιμασία. Οι πιέσεις αυτές από την πλευρά των Βερχοβιστών θα συνεχίζονταν και σε μεγάλο βαθμό επηρέασαν την επιλογή του χρόνου της εξέγερσης του Ίλιντεν -σε αυτό το σημείο συγκλίνουν οι απόψεις των περισσότερων ιστορικών, οι οποίοι θεωρούν πως **τα στελέχη της ΕΜΕΟ βάδισαν προς αυτή απρόθυμα και με πολλές αμφιβολίες.**

Το έτος 1903 ήταν καθοριστικό για τη μετέπειτα πορεία της οργάνωσης. Τον Ιανουάριο, σε έκτακτο συνέδριο στη Θεσσαλονίκη αποφασίστηκε παρά τις διαφωνίες διαφόρων στελεχών να προετοιμαστεί ένοπλη εξέγερση για εκείνο το έτος και κυκλοφορεί φυλλάδιο με οδηγίες προς τα μέλη της ΕΜΕΟ για την περαιτέρω δράση τους. Όσον αφορά το θέμα της καθοδήγησης, η ΕΜΕΟ του «εισοδισμού προς την Βουλγαρία» σημειώνει:

«..Καθ' ον χρόνον διαφωτίζετε τα πνεύματα των πολεμιστών δεν πρέπει να παραμελήτε να επισύρρητε την προσοχήν αυτών επί του Μακεδονικού ζητήματος υπό έποψιν διεθνή. Πρέπει να εθίσητε αυτούς να μη αναμένωσι καμμίαν βοήθειαν παρά της Ρωσίας, Αυστρίας, Βουλγαρίας, Σερβίας και Ελλάδος, αλλά να βασίζωνται επί της ιδίας αυτών δυνάμεως. Πρέπει να αναπτύξητε αυτοίς ότι η ελευθερία δεν δίδεται ως ελεημοσύνη εις τους λαούς αλλ' αυτή αποκτάται δια των όπλων, και όσον το όπλον ευρίσκεται πλησιεστέρον εις την χείρα τόσον και η δύναμις αυξάνει. Η κατήχησις δεν πρέπει να περιορίζηται εις την εξέταση του ζητήματος υπό διεθνή μόνον έποψιν, απεναντίας πρέπει να κατηχηθή ότι και μετά την ανάκτησιν της ελευθερίας αυτού η διαχείρισις της εξουσίας κατά την βούλησιν εαυτού, μόνον δι'

αυτού του μέσου δύναται να εξασφαλισθή. Έθνος του οποίου τα δικαιώματα και αι προνομίαι μόνον επί του χάρτου εισί γραμμένα δεν είναι ελεύθερον...»[21]

Τα γεγονότα του Απριλίου του 1903 ήταν το προλούδιο για αυτό που θα ακολουθούσε. Οι θεαματικές επιχειρήσεις των «**Βαρκάρηδων**» της **Θεσσαλονίκης** (ανατίναξη της Οθωμανικής Τράπεζας και του Καζίνο Αλάμπρα, βύθιση του γαλλικού πλοίου Γκουανταλκιβίρ) αν και άκρως επιτυχημένες επέφεραν τη διάλυσή τους, με αποτέλεσμα τον θάνατο σχεδόν όλων των στελεχών της αναρχικής αυτής ομάδας.[22] Λίγες μέρες αργότερα ο Γκότσε Ντέλτσεφ θα περικυκλωθεί με την τσέτα του από οθωμανικό απόσπασμα κοντά στις Σέρρες και θα σκοτωθεί -ο θάνατός του ήταν καταστροφικό πλήγμα για την «αριστερή» πτέρυγα.

Η εξέγερση του Ίλιντεν, που ξέσπασε στις 20 Ιουλίου, μία εξέγερση τυπικού αγροτικού χαρακτήρα, παρά τις κάποιες επιτυχίες που είχε στη δυτική Μακεδονία, με την κήρυξη της «Δημοκρατίας του Κρουσόβου» και στην περιοχή των Σαράντα Εκκλησιών στην ανατολική Θράκη, σύντομα κατέρρευσε. Η ανελέητη καταστολή της από τα οθωμανικά στρατεύματα (με τα οποία συνεργάστηκαν άψογα Πατριαρχικοί κληρικοί όπως Μητροπολίτης Καστοριάς, Γερμανός Καραβαγγέλης) προκάλεσε κύματα συμπάθειας στην Ευρώπη -το μόνο ίσως κατόρθωμα της κίνησης.

Η ΕΜΕΟ βγήκε από αυτή βαριά τραυματισμένη, εξαιτίας της απώλειας πολλών από τα καλύτερα στελέχη της, ειδικά στη Θεσσαλονίκη, αλλά κυρίως με βαριά τραυματισμένο το ηθικό της - η υποστήριξη από το βουλγαρικό κράτος έμοιαζε πια μονόδρομος για πολλούς αυτονομιστές. Η Σόφια κατάφερε πλέον σταδιακά να χειραγωγήσει την οργάνωση, αν και η βία ανάμεσα στις δύο τάσεις συνέχισε ακόμα και εν μέσω του «Μακεδονικού Αγώνα», με αποκορύφωμα τη δολοφονία του βουλγαρόφιλου Μπόρις Σαράφωφ, το 1907, την οποία ενορχήστρωσε ο Γιάννε Σαντάνσκυ.[23] Την εποχή της δολοφονίας του ο Σαράφωφ είχε ανελιχθεί στην ηγεσία της ΕΜΕΟ, δείγμα της τροπής που έπαιρναν τα πράγματα.

Παρά τις αναλαμπές της δράσης των αυτονομιστών η μοίρα της

ΕΜΕΟ είχε κριθεί.

Πολλοί αυτονομιστές αγωνιστές πέρασαν στο στρατόπεδο του βουλγάρικου εθνικισμού, όπως ο Βασίλης (Τσίλιος) Τσακαλάρωφ, ο οποίος από τις συγκρούσεις με τον Γιάνκωφ και τους Βερχοβιστές κατέληξε να καθοδηγεί παραστρατιωτικές μονάδες στο πλευρό του βουλγαρικού στρατού (για να σκοτωθεί σε σύγκρουση με αντίστοιχες ελληνικές συμμορίες το 1913), ενώ άλλοι, όπως ο Σαντάνσκυ προτίμησαν να συνεργαστούν με τους Νεότουρκους, με την ελπίδα ότι θα μπορούσαν να εργαστούν για τον εκδημοκρατισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι ελπίδες αυτές διαψεύστηκαν και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι, ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος και κυρίως οι ανταλλαγές πληθυσμών άλλαξαν για πάντα το πληθυσμιακό τοπίο της Μακεδονίας.

Η ΕΜΕΟ διασπασμένη και με τα περισσότερα ιδρυτικά στελέχη της να έχουν χαθεί, μετατράπηκε σε μία άκρως αντιδραστική οργάνωση, ένα κράτος εν κράτει στο βουλγάρικο τμήμα της Μακεδονίας, αυτό του Πίριν. Ήταν τέτοια δε η ισχύς της, που στις αρχές της δεκαετίας του '20, η Βαλκανική Κομμουνιστική Ομοσπονδία θα αναγκαστεί να την συμπεριλάβει στους επαναστατικούς σχεδιασμούς της για τα Βαλκάνια, προκαλώντας μία κίνηση ντόμινο που επηρέασε καταλυτικά και την εξέλιξη του ελληνικού εργατικού κινήματος και του ΚΚΕ.[24]

Ακόμα και μία τόσο συνοπτική επισκόπηση όσο η παρούσα, δείχνει πως αν μη τι άλλο, η υπόθεση που θέλει τις αυτονομιστικές κινήσεις της Μακεδονίας των τελών του 19^{ου} αιώνα, να είναι πλήρως εξαρτώμενες από τη Σόφια και το βουλγαρικό κράτος, δεν είναι τόσο στέρεα όσο παρουσιάζεται. Ο χαρακτηρισμός «Μακεδόνας», εμφανίζεται ξανά και ξανά σε ημερολόγια, αυτοβιογραφίες και επιστολές και παρά το γεγονός πως πράγματι για τους περισσότερους ανθρώπους της εποχής δεν ανταποκρίνονταν σε κάποιον ξεχωριστό εθνικό προσδιορισμό, δείχνει πως για πολλούς από αυτούς **το όραμα μίας Μακεδονίας αυτόνομης και πολυπολιτισμικής δεν ήταν ένα τρικ για την προσέλκυση υποστηρικτών αλλά ένα ειλικρινές πρόταγμα.**

Είναι αν μη τι άλλο προσβλητικό, να αγνοούμε με τόσο επιδεικτικό τρόπο αυτή την τοποθέτηση μίας σειράς ανθρώπων που πέραν όλων των άλλων, υπήρξαν και σκαπανείς κοινωνικών ιδεών σε αυτή τη γωνιά της Ευρώπης, στα πλαίσια της θεοκρατικής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Εξίσου προσβλητικό είναι, όταν τοποθετήσεις για κατασκευασμένα έθνη (ωσάν να υπάρχουν μη κατασκευασμένα) προέρχονται από «προοδευτικούς» πολιτικούς χώρους, που έβλεπαν στα αλαλάζοντα πλήθη των μακεδονομάχων των συλλαλητηρίων «μαχόμενο λαό». Για αυτούς και μόνο, αντί επιλόγου, παραθέτουμε τις τελευταίες αράδες που σημείωσε ένας από τους «κατασκευασμένης εθνότητας» Μακεδόνας, στιγμές πριν αυτοκτονήσει, όντας περικυκλωμένος από καταδιωκτικό απόσπασμα:

«..Να ξέρετε, σύντροφοι, πως και χωρίς εμάς δεν πρέπει καθόλου να χάνετε το κουράγιο σας. Μη φοβάστε, κάποια μέρα θα τελειώσουν όλα αυτά και θα λάμψει η λευτεριά, η ισότητα και η αδελφοσύνη. Κουράγιο και μόνο κουράγιο! Άλλοι χάνονται τυχαία, άλλοι πεθαίνουν από πυρετό και άλλες αρρώστιες, εμείς πάλι οι ομοϊδεάτες σύντροφοι πεθαίνουμε σε μάχη με τους τυράννους του λαού. Αντίο Μακεδονία, αντίο σύντροφοι, αντίο γονείς και συγγενείς. Ζήτω η επανάσταση, η ελευθερία, η ισότητα και η αδελφοσύνη. Κάτω η τυραννία, κάτω η σκλαβιά..»[25]

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

[1] Εσωτερική Μακεδονοαδριανουπολίτικη Επαναστατική Οργάνωση. Η οργάνωση υιοθέτησε την ονομασία στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Η γεωγραφική περιοχή που ονομάζουμε σήμερα Μακεδονία ήταν οργανωμένη διοικητικά στα Βιλαέτια της Θεσσαλονίκης, του Μοναστηρίου και του Κοσσυφοπεδίου. Το Βιλαέτι της Αδριανούπολης περιελάμβανε τη σημερινή ανατολική και δυτική Θράκη.

[2] «..Είναι ωστόσο το θέμα αυτό ελάχιστα μελετημένο από την ελληνική πλευρά, κυρίως παρέμενε άγνωστη η Εσωτερική Μακεδονοαδριανουπολίτικη Επαναστατική Οργάνωση (Ε.Μ.Ε.Ο.), ο

βασικότερος και μαχητικότερος φορέας των βουλγαρικών συμφερόντων στην Μακεδονία, δραστήριος, με τον ένα ή άλλο τρόπο, ως και τις παραμονές του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου.(...) Είναι περίοδος σκληρής βουλγαρικής προπαγάνδας, συστηματικής προεργασίας σε ιδεολογικό αλλά και τον τομέα εξοπλισμού και δράσης στην οργάνωση..» Το παραπάνω αποτελεί απόσπασμα από την σύνοψη της μεταπτυχιακής εργασίας της Άννας Παναγιωτοπούλου, Από την Θεσσαλονίκη στο Κρούσοβο. Ιδεολογία, Οργάνωση, και δράση της Ε.Μ.Ε.Ο. (1893-1903), η οποία εκπονήθηκε στο Α.Π.Θ. το 1993. Παρά το γεγονός ότι παρέμεινε αδημοσίευτη αξιοποιείται συνεχώς σαν πηγή από διάφορες ελληνόψυχες διαδικτυακές σελίδες. Στον παρακάτω σύνδεσμο υπάρχουν πλην της σύνοψης αυτής, παρόμοιες εργασίες με άξονα την αποδόμηση της ύπαρξης μακεδονικής εθνικής ταυτότητας: www.imma.edu.gr

[3] Φάκελος 31, Αρχείο Ίωνος Δραγούμη, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη

[4] Γιώργος Μαργαρίτης, *Και οι «άλλοι» έχουν ιστορία*, άρθρο στο περιοδικό «Ο Πολίτης», τεύχος 121, Μάρτιος 1993, σ. 23

[5] Λέον Τρότσκι, *Τα Βαλκάνια και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913*, Αθήνα 1993, Εκδόσεις Θεμέλιο, σ. 281, Συνέντευξη του ηγετικού στελέχους της ΕΜΕΟ, Κρίστο Μάτωφ στον Λέον Τρότσκι, στις 22/10/1912.

[6] Γιώργος Μαργαρίτης, όπου παραπάνω, σ. 23

[7] Βασίλης Τσακαλάρωφ, *Το ημερολόγιο του Ίλιντεν*, Αθήνα 2010, Εκδόσεις Πετσίβα, από την εισαγωγή του Γιώργου Πετσίβα, σ. ιε

[8] Γιώργος Μαργαρίτης, σ. 23

[9] Douglas Dakin, *The Greek Struggle in Macedonia 1897 – 1913*, Θεσσαλονίκη 1993, Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών, σ. 53

[10] Η διαδικασία προσχώρησης ενός οικισμού στην Εξαρχία θεωρητικά ήταν ζήτημα επιλογής των κατοίκων. Στην πράξη τα πράγματα ήταν αρκετά διαφορετικά με αποτέλεσμα περιστατικά

όπως το παρακάτω, ιδιαίτερα ενδεικτικά της κατάστασης που επικρατούσε στην Μακεδονία. Γράφει λοιπόν ο Δραγούμης το 1903: «..Έτυχε να ζητήσει ο (Πατριαρχικός) Μητροπολίτης Σερρών την επιχορήγησιν αυτού από χωρικών χωρίου άρτι προσέλθοντος εις την ορθοδοξίαν, ούτε δ' απεκρίναντο ότι είχαν ήδη πληρώσει ταύτην εις αυτόν. Και τω όντι είχαν ήδη πληρώσει ταύτην, ουχί όμως εις αυτόν αλλ' εις τους προκρίτους του χωρίου ειπόντας αυτοίς, κατά την συνήθειαν, ότι είχε ζητήσει ταύτην ο Μητροπολίτης. Οι χωρικοί ούτοι ουδέποτε, φαίνεται, είχαν μάθει ούτε ότι είχαν γίνει σχισματικοί, ούτε ότι είχαν μείνει σχισματικοί, ούδ' ότι είχαν προσέλθει πάλιν εις την ορθοδοξίαν, τις οίδε δε πως εξεμεταλλεύοντο αυτούς οι πρόκριτοι του χωρίου αυτών. Οι χωρικοί ούτοι ήσαν και απηλλαγμένοι του κόπου της μεταπηδήσεως, τοσούτον η θρησκευτική αυτών συνείδησις ήτο προηγμένη. Περί δε εθνικής συνειδήσεως ούδε λόγος δύναται να γίνει..» Φάκελος 31, Αρχείο Ίωνος Δραγούμη, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη

[11] Τάσος Κωστόπουλος, *Πόλεμος και Εθνοκάθαρση – Η ξεχασμένη πλευρά μίας δεκαετούς εθνικής εξόρμησης 1912-1922*, Αθήνα 2007, Εκδόσεις Βιβλιόραμα, σ.σ. 55-56

[12] Βραχύβιο μόρφωμα στην ομώνυμη πόλη που προήλθε από την εξέγερση του Ίλιντεν το 1903.

[13] Βασίλης Τσακαλάρωφ, *Το ημερολόγιο του Ίλιντεν*, Παράρτημα 38°, «Η διακήρυξη του Κρουσόβου», σ.σ. 494-496

[14] Γιώργος Μαργαρίτης, σ. 24

[15] Douglas Dakin, *The Greek Struggle in Macedonia 1897 – 1913*, Θεσσαλονίκη 1993, Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών, σ.σ. 48-49

[16] Douglas Dakin, *The Greek Struggle in Macedonia 1897 – 1913*, σ.σ. 48-52

[17] Douglas Dakin, σ. 51

[18] Γιώργος Μαργαρίτης, σ. 24

[19] Βασίλης Τσακαλάρωφ, από την εισαγωγή του Γιώργου Πετσίβα, σ.σ. ια-ιβ.

[20] Βασίλης Τσακαλάρωφ, σ. 182

[21] Βασίλης Τσακαλάρωφ, Παράρτημα 14^ο, σ. 438

[22] Γιώργος Μαργαρίτης, σ. 24

[23] Λέον Τρότσκι, *Τα Βαλκάνια και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913*, σ. 282

[24] Πιο αναλυτικά βλ. Αλέξανδρος Δάγκας – Γιώργος Λεοντιάδης, *Κόμιντερν και Μακεδονικό Ζήτημα: Το ελληνικό παρασκήνιο, 1924*, Θεσσαλονίκη 2008, Εκδόσεις Επίκεντρο

[25] Βασίλης Τσακαλάρωφ, σ. 142

Η Εκπομπή Βαβυλωνία της 9ης Φεβρουαρίου (audio)

Εκπομπή BABYΛΩΝΙΑ.

Κάθε Παρασκευή 15:00-16:00 στο Ραδιόφωνο του The PressProject.

Στον απόηχο του συλλαλητηριού και της αντισυγκέντρωσης για το Μακεδονικό, ο Νίκος Ιωάννου συζητά με το Νώντα Σκυφτούλη (Αντιεξουσιαστική Κίνηση Αθήνας) για την ανάδυση των εθνικισμών, τον Μίκη Θεοδωράκη και τον ρόλο ενός σύγχρονου αντιεθνικιστικού κινήματος. Ακόμη, ο Nikola Sterion (Κοινωνικό Κέντρο Dunja – Σκόπια) μας μεταφέρει το κλίμα από τη Δημοκρατία της Μακεδονίας φωτίζοντας τον κυρίαρχο λόγο για την εθνική ιστορία και ταυτότητα στη Μακεδονία.

**Φωτογραφία από την παράσταση του Ελληνικού Χοροδράματος με την Ελληνική Αποκριά (1954).*

Македонија | Εκπομπή Βαβυλωνία (audio)

Εκπομπή ΒΑΒΥΛΩΝΙΑ.

Κάθε Παρασκευή 15:00-16:00 στο Ραδιόφωνο του The PressProject.

Η εκπομπή της Βαβυλωνίας την Παρασκευή 02/02: “Македонија”

“Ξύπνησαν πάλι σκουριασμένες ορδές λυσσασμένες θρησκείες, πατρίδες, οικογένειες σκούζουν και σφάζονται για ένα καλύτερο χθες μα οι σημαίες τους ανεμίζουν βρομερές και νικημένες”

Γ. Αγγελάκας

Αυτοί που σπείρανε εθνικισμό θερίζουν τώρα κιτσαρία, αηδία και συλλαληταρία.

Οι νεοέλληνες παρήγαγαν και παράγουν ακόμη, έναν από τους πιο ευφάνταστους εθνικισμούς στα Βαλκάνια και στην Ευρώπη. Όμως είναι γνωστό πως το εθνικιστικό παραλήρημα οδηγεί νομοτελειακά μια χώρα στην αυτοκαταστροφή. Θα μπορέσουν οι “πατριώτες” μας να ξεβαφτίσουν τη Μακεδονία;

Ακούστε την εκπομπή του Πολιτικού Περιοδικού ΒΑΒΥΛΩΝΙΑ με τον Νίκο Ιωάννου στο ThePress Project: